

Magyar Helsinki Bizottság

KÁDÁR ANDRÁS KRISTÓF • KIRS ESZTER • LUKOVICS ADÉL • MOLDOVA ZSÓFIA • M. TÓTH BALÁZS

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ELŐZETES LETARTÓZTATÁSSAL KAPCSOLATOS GYAKORLATA

KÉZIKÖNYV BÍRÁK SZÁMÁRA

BEVEZETÉS	3
1. AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKÉRŐL ÁLTALÁBAN	4
2. AZ 5. CIKK 1. BEKEZDÉS C) PONTJÁRÓL	6
2.1. AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁS „TÖRVÉNYESSEGE”	7
2.2. AZ „ALAPOS GYANÚ” KÖVETELMÉNYE	8
2.3. A VONATKOZÓ MAGYAR GYAKORLATRÓL	10
3. AZ 5. CIKK 3. BEKEZDÉSÉRŐL	11
3.1. A LETARTÓZTATÁS FENNTARTÁSÁT POTENCIÁLISAN MEGALAPOZÓ INDOKOK	12
3.1.1. SZÖKÉSVESZÉLY	14
3.1.2. AZ ELJÁRÁS MEGHIÚSÍTÁSÁNAK VESZÉLYE	15
3.1.3. A BŰNISMÉTLÉS VESZÉLYE	16
3.2. A LETARTÓZTATÁS ELFOGADHATÓ HOSSZA	18
3.2.1. AZ ÜGY BONYOLULTSÁGA	19
3.2.2. A KÉRELMEZŐ MAGATARTÁSA ÉS SZEMÉLYES KÖRÜLMÉNYEI	20
3.2.3. AZ ELJÁRÓ HATÓSÁGOK TEVÉKENYSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE	20
3.3. AZ ENYHÉBB KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK VIZSGÁLATÁNAK KÖTELEZETTSÉGE	21
3.4. A VONATKOZÓ MAGYAR GYAKORLATRÓL	23
4. AZ 5. CIKK 4. BEKEZDÉSÉRŐL	29
4.1. HOZZÁFÉRÉS AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁST MEGALAPOZÓ BIZONYÍTÉKOKHOZ A NYOMOZATI SZAKBAN	30
4.2. AZ INDOKOLT DÖNTÉSHEZ VALÓ JOG	31
4.3. A VONATKOZÓ MAGYAR GYAKORLATRÓL	33
4.3.1. A BIZONYÍTÉKOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS	33
4.3.2. AZ INDOKOLT DÖNTÉSHEZ VALÓ JOG	35
I. MELLÉKLET: A BÍRÓSÁG ESETJOGÁBAN KIMUNKÁLT ELVEK	38
II. MELLÉKLET: VÁLOGATOTT JOGESETEK	40

© Magyar Helsinki Bizottság, 2014

© Kádár András Kristóf, Kirs Eszter, Lukovics Adél, Moldova Zsófia, M. Tóth Balázs

Grafikai terv, borító: fortin&Bras Studio (gromek)

Készült: Rózsa Gábor nyomdájában

Felelős kiadó: dr. Pardavi Márta, Magyar Helsinki Bizottság

Bajcsy-Zsilinszky út 36–38.

1054 Budapest, Hungary

Tel./fax: +36 1 321 4323, 321 4141

www.helsinki.hu

Jelen kiadvány az Open Society Foundations által finanszírozott, „Az előzetes letartóztatás reformja Közép- és Kelet-Európában” („Promoting the Reform of Pre-Trial Detention in CEE-FSU Countries”) című projekt keretében íródott. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Open Society Foundations véleményét tükrözi.

Jelen tansegédlet az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) az előzetes letartóztatással kapcsolatos joggyakorlatát foglalja össze. A Bíróság által kialakított szempontrendszer konkrét döntéseken keresztül történő tárgyalását megelőzően bevezetőként röviden kitérünk arra kérdésre, hogy milyen helyet foglal el a strasbourgi esetjog a magyar jogrendszerben.

Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény), amelyet Magyarország 1990-ben írt alá, 1992-ben ratifikált, és amely az 1993. évi XXXI. törvénnyel vált a magyar jogrendszer részévé, nemzetközi szinten talán a leghatékonyabbnak tekinthető emberi jogvédelmi mechanizmus, amely jogorvoslatot kínál mindazok számára, akiknek az emberi jogai a magyar hatóságok eljárása során csorbulnak.

Az Egyezmény hiteles értelmezéséért és érvényesülésének felügyeletéért az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) felel, amely számos egyéb nemzetközi emberi jogvédelmi mechanizmussal szemben nem pusztán ajánlásokat fogalmazhat meg a jogsértő állam számára, hanem jogosult érdemi szankciót, kártérítést is kiszabni.

Az Egyezményben részes államok kötelesek tiszteletben tartani az abban és az ahhoz csatolt Kiegészítő Jegyzőkönyvekben szereplő emberi jogokat, valamint meg kell teremteniük a jogsérelem esetén igénybe vehető hatékony jogorvoslat intézményi és eljárási kereteit. A szubsidiaritás elvének megfelelően elsősorban a hazai, magyar igazságszolgáltatási rendszeren belül kell orvosolni az egyezményi rendelkezéseket érintő jogsérelmet. Amennyiben erre nem kerül sor, a jogsérelmet szenvedő fél a Bírósághoz fordulhat úgynevezett „kérelemmel”.

Régóta vitatott kérdés, hogy a Bíróság eseti döntései milyen szerepet töltenek be (illetve milyen szerepet kellene betölteniük) a magyar jogalkalmazásban.

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében *„Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját”*. Az Egyezményt Magyarország 1992-ben ratifikálta, aminek eredményeként az abban szereplő nemzetközi jogi kötelezettségek hatályba léptek az államra nézve. Az Egyezmény 11. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 32. Cikke szerint pedig az Egyezmény hiteles értelmezésére jogosult testület a Bíróság, annak konklúzióit a részes államok elfogadják az őket kötelező szerződési rendelkezések értelmezése tekintetében irányadó forrásként. Ebbéli elköteleződésüket az államok a Kiegészítő Jegyzőkönyvhöz való csatlakozással fejezték ki. Magyarország 1995-ben csatlakozott ehhez az 1998-ban hatályba lépett nemzetközi szerződéshez, tehát rá nézve kötelező erővel bír. Az Alaptörvény fent idézett rendelkezésében szereplő összhangteremtési kötelezettségnek az állam jogalkotó, végrehajtó és igazságszolgáltató szervein keresztül tud eleget tenni. Az összhangteremtési törekvéseknek pedig részét képezi az államra nézve kötelező nemzetközi szerződés, jelen esetben az Egyezmény hiteles értelmezésére jogosult szerv, a Bíróság ítéleteinek figyelembevétele a hazai joggyakorlat kialakítása során.

Megerősíti ezt a feltevést a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásokról szóló 2005. évi L. törvény 13. § (1) bekezdése, amely kimondja: *„A nemzetközi szerződés értelmezése során az adott nemzetközi szerződéssel kapcsolatos jogviták eldöntésére joghatósággal rendelkező*

szerv döntéseit is figyelembe kell venni.” Tehát bár formálisan nem válnak a belső jog részévé a Bíróság döntései, a hazai jogalkalmazónak az azokban szereplő következtetésekkel összhangban kell értelmeznie az egyes ügyekben felmerülő emberi jogok tartalmát.

A nemzetközi szerződések köréből kitűnik az Egyezmény abból a szempontból, hogy a hazai bíróságok viszonylag gyakran hivatkoznak rá, azonban a Bíróság által hozott ítéletek vonatkozásában csekélyebbnek mutatkozik a hivatkozási kedv. Az Alkotmánybíróság ezzel szemben kifejezetten letette voksát a Bíróság joggyakorlatának irányadó jellege mellett, amikor a 61/2011. (VII. 13.) AB határozatban a *pacta sunt servanda* elve alapján követendőnek minősítette azt önmaga vonatkozásában, rögzítve, hogy az abban megmutatkozó alapjogvédelmi szintet minimális kritériumrendszernek tekinti.¹ Amellett, hogy – álláspontunk szerint – a rendes bíróságoknak érdemes lenne követniük az Alkotmánybíróság példáját, a jogtudomány egyes hazai képviselői is ezt a megközelítést támogatják.²

A Bíróság döntéseinek figyelembevétele és a büntetőeljárások vonatkozásában külön jelentősége van annak, hogy amennyiben a Bíróság elmarasztalja Magyarországot egy konkrét ügyben, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) előírja a felülvizsgálati eljárás megindítását.³ A felülvizsgálati eljárásban pedig a Kúriának a nemzetközi emberi jogi szerv döntésének alapulvételével kell döntést hoznia.⁴

1. AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKÉRŐL ÁLTALÁBAN

Az Egyezménynek a szabadsághoz és biztonsághoz való jogra vonatkozó 5. Cikkében foglalt rendelkezések közül az alábbiak a leglényegesebbek az előzetes letartóztatáshoz kapcsolódó bírói feladatok/döntések szempontjából:

1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:

[...]

c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbevétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben;

[...]

1 Az Alkotmánybíróság a Bíróság ítéleteire való hivatkozási gyakorlata tekintetében lásd: Szente Zoltán: A nemzetközi és külföldi bíróságok ítéleteinek felhasználása a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában 1999–2008 között. In: *Jog–Állam–Politika*, 2010/2., 58–63. o.; Blutman László: Az Alkotmánybíróság és az alkotmány feletti normák: könnyű liaison elkötelezettség nélkül? In: *Közjogi Szemle*, 2011/4., 1–11. o.

2 Chronowski Nóra – Csatlós Erzsébet: Judicial Dialogue or National Monologue? – The International Law and Hungarian Courts. In: *ELTE Law Journal*, 2013/1., 8–9. o.; Kovács Péter: Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletére való hivatkozás újabb formulái és technikái a magyar Alkotmánybíróság valamint néhány más európai alkotmánybíróság mai gyakorlatában. In: *Alkotmánybírósági Szemle* (megjelenés alatt, köv. szám), a cikk alapja: „Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletére való hivatkozás újabb formulái és technikái a magyar Alkotmánybíróság és néhány más európai alkotmánybíróság mai gyakorlatában” című előadás („Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és Magyarország” című, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala által szervezett konferencián, 2013. december 6.); Molnár Tamás: A nemzetközi jogi normák beépülése a magyar jogrendszerbe. Dialóg Campus, 2013, 185–188. o.; Bárd Petra: Strasbourg kontra Magyarország. In: *Szuverén*, 2012. augusztus 16., elérhető: <http://www.szuveren.hu/jog/strasbourg-kontra-magyarorszag>; Kardos Gábor – Lattmann Tamás (szerk.): *Nemzetközi jog*. ELTE Eötvös Kiadó, 2013, 232. o.

3 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 416. § (1) bekezdés g) pont és 416. § (3) bekezdés

4 Lásd: a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 423. § (3) bekezdés

3. E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.

4. Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.

[...]

A rendelkezések részletes tárgyalását megelőzően az egymáshoz való viszonyuk tekintetében a következőkre kell felhívni a figyelmet.

Az 5. Cikk 1. bekezdés c) pontjával összefüggésben elsődlegesen azt érdemes megjegyezni, hogy bár látszólag három különböző (és vagylagosan meghatározott) szabadságelvonási okot jelöl meg, a normahely második és harmadik fordulatát – az érintett személynek a bűncselekmény elkövetésében, illetve szökésben való megakadályozása – a strasbourgi gyakorlat tulajdonképpen beleolvasztotta az elsőbe.

A harmadik fordulat beolvasztását az indokolja, hogy akit egy bűncselekmény elkövetése után azért kell letartóztatni, hogy a szökésben megakadályozzák, azzal kapcsolatban nyilvánvalóan felhívható az első fordulat, tehát az a cél is, hogy őt bűncselekmény elkövetésének gyanújával az illetékes hatóság elé állítsák. (Hangsúlyozandó, hogy mivel itt egymás mellé rendelt szabadságelvonási okokról van szó, az Egyezmény e rendelkezésében foglaltak nem feleltethetők meg a magyar szabályozásban megjelenő általános és különös letartóztatási okoknak, ugyanakkor a különös okok a Bíróság esetjogában a magyar szabályozáshoz hasonló tartalommal megjelennek, amint azt alább bemutatjuk.)

Ha a második fordulatot nem az elsővel összefüggésben vizsgáljuk, akár preventív célú szabadságelvonási oknak is lehetne értelmezni, és a **Lawless kontra Írország ügyben** (332/57 sz. kérelem) az ír kormány meg is próbálta meggyőzni a Bíróságot egy ilyen interpretáció helytállóságáról.

G.R. Lawless az IRA tagja volt, többször folyt ellene büntetőeljárás. Amikor egy Angliába tartó hajóra kívánt felszállni 1957. július 11-én, előállították, mégpedig azon az alapon, hogy egy betiltott szervezet tagja. Július 13-án

az igazságügyi miniszter elrendelte a letartóztatását egy jogszabály alapján, amely lehetővé tette azoknak a fogva tartását, akik veszélyt jelentenek az állam biztonságára. Többször felajánlották neki, hogy szabadon engedik, ha vállalja, hogy a jövőben megfelelő magatartást fog tanúsítani, de ezt visszautasította. Végül december 10-én nyilatkozott, hogy tartózkodni fog a törvénysértéstől, és másnap szabadlábra helyezték.

A Bíróság elutasította az ír kormány azon érvét, hogy az Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdés c) pont második fordulata alapján konkrét bűncselekménnyel kapcsolatos gyanú nélkül is jogszerű volt a kérelmező szabadságának elvonása. A Bíróság kifejtette: egy ilyen értelmezés oda vezetne, hogy bárkit előzetes letartóztatásba lehetne helyezni, akivel kapcsolatban felmerül az a gyanú, hogy bűncselekmény elkövetését tervezi, ezért a második fordulatot együtt kell értelmezni az elsővel, tehát ebben a kontextusban is csak akkor lehet jogszerű a fogva tartás, ha annak az a célja, hogy az érintettet valamely elkövetett bűncselekmény gyanúja kapcsán az illetékes hatóság elé állítsák. (Természetesen ha egy adott bűncselekmény előkészülete is büntetendő, akkor erre tekintettel lehet helye a szabadságelvonásnak.)

Az Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdés c) pontjával kapcsolatban lényeges még kiemelni, hogy csak az eljárás kezdeti szakaszában szolgálhat a szabadságelvonás kizárólagos alapjául, bizonyos idő eltelte után ugyanis vizsgálni kell az 5. Cikk 3. bekezdésének érvényesülését is, tehát azt, hogy az egyébként eredetileg indokoltan elrendelt előzetes letartóztatás nem vált-e ésszerűtlenül hosszúvá.

Másrészt fontos hangsúlyozni, hogy az olyan előzetes letartóztatás is lehet egyezményesértő, amely „anyagi jogilag” megalapozható az 5. Cikk 1. bekezdés c) pontja és az 5. Cikk 3. bekezdése fényében, amennyiben nem felel meg azoknak a procedurális kritériumoknak, amelyeket a Bíróság az 5. Cikk 4. bekezdése alapján az előzetes letartóztatásról döntő eljárásoktól elvár.

Egy konkrét előzetes letartóztatás jogszerűségét tehát ezen cikkek összeolvasásával kell megítélni egyezményes szempontból. Az alábbiakban a releváns cikkekhez kapcsolódó esetjogot ismertetjük és elemezzük.

2. AZ 5. CIKK 1. BEKEZDÉS C) PONTJÁRÓL

1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:

[...]

c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbevétel abból a célból, hogy a bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben;

[...].

2.1. AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁS „TÖRVÉNYESSÉGE”

Az Egyezmény szövege két ponton is hangsúlyozza a **„törvényesség” követelményét** az előzetes letartóztatással kapcsolatban: akkor, amikor rögzíti, hogy a szabadságtól való megfosztásnak törvényben meghatározott eljárás útján kell megtörténnie, és akkor, amikor kimondja, hogy a „törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel” minősül legitim szabadságelvonásnak.

A törvényesség elve a Bíróság gyakorlatában két követelményt jelent:

- (i) a letartóztatásnak a hazai jogon kell alapulnia, azaz a hazai jogi szabályozással teljes összhangban kell történnie, másrészt
- (ii) a hazai jognak összhangban kell lennie az Egyezménnyel, tehát meg kell felelnie bizonyos alapvető „minőségi kritériumoknak”.

A **Kovács Ferencné kontra Magyarország ügyben** (19325/09 sz. kérelem) azért marasztalta el a Bíróság a magyar államot, mert az előzetes letartóztatás elrendelése nem felelt meg a magyar jogszabályoknak.

2001. március 8-án hivatalos személy elleni erőszak miatt vádat emeltek az idős kérelmező ellen. 2003. március 21. és 2008. október 20. között a kérelmező az ügyben kitűzött hét tárgyaláson igazolás nélkül elmulasztotta a megjelenést. Emiatt a bíróság többször elrendelte elővezetését, ami nem járt eredménnyel, azonban elfogatóparancsot nem bocsátottak ki vele szemben. Végül 2009. március 5-én a bíróság a kérelmező távollétében elrendelte előzetes letartóztatásba helyezését, amelyet 2009. március 17-én foganatba is vettek, miután a rendőrség a kórházból őt előállította. A kérelmező által a megyei bírósághoz a letartóztatás ellen benyújtott fellebbezés sikertelen volt, de 2009. április 17-én a letartóztatást végül az eljáró bíróság megszüntette.

A Bíróság döntésében leszögezte (18–19. §): az 5. Cikk 1. bekezdésében a „törvényes” és „törvényben meghatározott eljárás útján” kifejezések a nemzeti jogra utalnak vissza, s a nemzeti jog anyagi jogi és eljárásjogi szabályainak való megfelelés kötelezettségét fektetik le. Míg a hazai jog értelmezése és alkalmazása rendszerint elsődlegesen a nemzeti hatóságokra, nevezetesen a bíróságokra tartozik, olyan ügyek esetén, amikor a nemzeti jognak való meg nem felelés az Egyezmény sérelmével jár, ez másképpen van. Ilyen ügyekben a Bíróság bizonyos mértékű jogkör gyakorlására jogosult és köteles annak felülvizsgálatára, hogy a nemzeti jogot tiszteletben tartották-e. Igaz, hogy a Be. 281. § (6) bekezdésének eredeti szövege ilyen intézkedést (a meg nem jelenő terhelt távollétében elrendelt előzetes letartóztatást) megengedett. Az Alkotmánybíróság azonban 2007. március 7-i hatállyal – azaz a releváns eseményeket jóval megelőzően – eltávolította az „előzetes letartóztatását lehet elrendelni” kifejezést a rendelkezésből az – ilyen szigorú intézkedés alkalmazását megelőző – szóbeli meghallgatás biztosításának alkotmányos követelményére figyelemmel. A változás ellenére a hatóságok jogosultak maradtak elfogatóparancs kibocsátására annak érdekében, hogy megfelelően megfontolhassák az előzetes letartóztatás szükségességét, valamint a vádlott személyes körülményeit, mihelyt a vádlottat elfogják, és a meghallgatás foganatosítása lehetővé

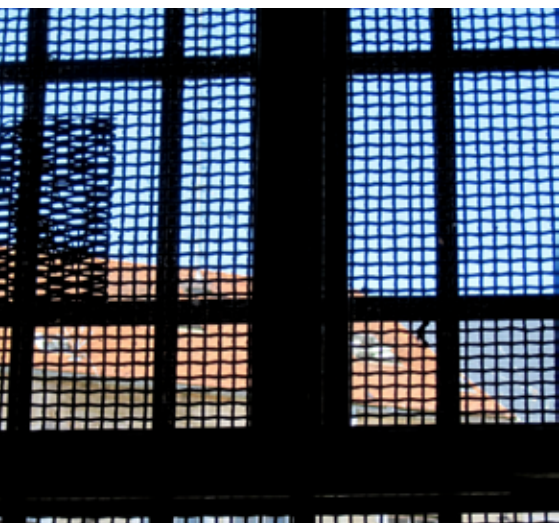
válik. A fenti megfontolások elegendőek arra, hogy a Bíróság levonhassa azt a következtetést, hogy a büntetőeljárásról szóló törvénynek a szóban forgó időszakban hatályos 281. § (6) bekezdése nem adott jogalapot a kérelmező előzetes letartóztatásának a kérelmező távollétében történő elrendelésére. Ezért az Egyezmény 5. Cikkének 1. bekezdését megsértették.

Mivel az előzetes letartóztatás magyar szabályozása megfelel az Egyezmény által a „törvényesség” érdekében támasztott tartalmi követelményeknek (átláthatóság, kiszámíthatóság, stb.), ezért a követelmény ezen második ágának jelentősége a hazai jogalkalmazásban elhanyagolható, a „törvényes” előzetes letartóztatás problematikájának teljes körű áttekintése érdekében azonban hivatkozunk a **Nasrullojev kontra Oroszország ügyre** (656/06 sz. kérelem).

Az ügy kérelmezője egy Moszkvába menekült tadzsik férfi volt, akit 2003-ban letartóztattak különböző, 1992 és 1997 között, a tadzsik polgárháború során elkövetett cselekmények gyanújával. Tádzsikisztán a kérelmező a kiadását kérte, ő viszont arra hivatkozott, hogy az ellene felhozott vádaknak politikai motivációja van, és halálra ítélik a kiadatása esetén. Menedékkérelmét Oroszország elutasította, és 2006 januárjában a kiadásáról döntöttek. A Bíróság ideiglenes intézkedés keretében ezt megakadályozta. 2006. augusztus 21-én, azaz három évvel a kiadási őrizetbe vétele után a kérelmezőt szabadon bocsátották, és októberben a legfelsőbb bíróság véglegesen elutasította a kiadási kérelmet. Az orosz bíróságok úgy értelmezték az orosz jogot, hogy a kiadási őrizetnek nincs felső határa, ennek ellenére 2006. július 1-jén, a kérelmező menedékkérelmének elutasítása után meghosszabbították az őrizetet 14 nappal, az ez ellen benyújtott fellebbezést pedig 2006. szeptember 13-án elutasították, noha ekkor a kérelmező már rég szabadlábon volt. A Bíróság kimondta: az orosz kiadási szabályozás annyira áttekinthetetlen és kiszámíthatatlan, hogy nem felel meg az egyezményes követelményeknek, így a kérelmező szabadságának elvonása annak ellenére nem volt – az Egyezmény értelmében véve – „törvényes”, hogy az orosz törvényeknek egyébként megfelelt.

2.2. AZ „ALAPOS GYANÚ” KÖVETELMÉNYE

A Bíróság állandó gyakorlata szerint a fogva tartás jogszerűsége vizsgálatának nem csupán a belső jog által előírt eljárási feltételeknek való megfelelésre kell kiterjednie, hanem a fogva tartás alapjául szolgáló bűncselekmény „alapos gyanújának” meglétére is (lásd: **Žirovnický kontra Csehország**, 23661/03 sz. kérelem, 67. §). (Mivel az Egyezmény hivatalos magyar fordítása az „alapos gyanú” kifejezést használja, a továbbiakban mi is így hivatkozunk rá, de az angol szövegben használt „*reasonable suspicion*” kifejezés egyébként leginkább az „ésszerű gyanúnak” feleltethető meg.)

Az „alapos gyanú” egyezményes fogalmát a **Fox, Campbell és Hartley kontra Egyesült Királyság ügyben** (12244/86, 12245/86 és 12383/86 sz. ügyek, 32. §) határozta meg a Bíróság: **az alapos gyanú megállapításának feltétele olyan tények vagy információk léte, amelyek egy objektív külső szemlélőt meggyőznek arról, hogy a gyanúsított elkövet-hette a cselekményt.**

Ez ugyan meglehetősen tág definíció, **előfordulnak** azonban **olyan szélsőséges esetek, amelyekben az előzetes letartóztatás azért jogsértő, mert hiányzik a bűncselekménynek még ebben a tág értelemben vett alapos gyanúja is.**

A **Stepuleac kontra Moldova ügy** (8207/06 sz. kérelem) panaszosa egy biztonsági céget vezetett. Az egyik alkalmazott bejelentést tett, hogy valaki a cégtől zsarolta és erőszakkal fenyegette. A moldáv hatóságok a kérelmezőt előzetes letartóztatásba helyezték 2005 novemberében, majd decemberben óvadék fejében szabadlábra helyezték, de közben egyúttal – azon az alapon, hogy a kérelmező jogsértő cselekményekben vett részt – a cége engedélyét bevonták. Miután sajtónak azt nyilatkozta: a letartóztatásának igazi oka, hogy a belügy monopolizálni akarja az őrző-védő piacot, ismét letartóztatták két újabb feljelentés alapján. A kérelmező mindvégig ártatlannak mondta magát.

A Bíróság előtti eljárásban derült ki, hogy az első feljelentő a kérelmezőt nem is nevezte meg elkövetőként a feljelentésben. A moldáv hatóságok ugyan azt állították, hogy később az eljárásban az érintett pontosította a feljelentést, de erre nézve semmilyen bizonyítékot nem csatoltak. A Bíróság ezért megállapította, hogy ebben az esetben az alapos gyanú is hiányzott, ezért a kérelmező személyi szabadságának elvonása egyezményesértő volt.

Lényeges hangsúlyozni továbbá, hogy az alapos gyanú fennállása és a hazai eljárási jogszabályok megtartása mellett is lehet egyezményesértő a letartóztatás, tehát önmagában egy bűncselekmény alapos gyanújának léte nem teszi jogszerűvé a formailag szabályosan elrendelt szabadságelvonást. Ez egyértelmű a fent hivatkozott **Žirovnický-ügyből**, ahol a Bíróság azt is rögzítette (67. §), hogy az előzetes letartóztatás jogszerűségéhez a hazai eljárási szabályok betartásán és az alapos gyanú meglétén túl az is szükséges, hogy **a letartóztatással elérni kívánt cél legitim és az azt követő fogva tartás megfelelően igazolható legyen.** Ha tehát fennáll az alapos gyanú, de az ügy körülményeiből (pl. kis súlyú bűncselekmény, büntetlen előéletű, szoros családi kapcsolatokkal rendelkező terhelt) nyilvánvaló, hogy nem szükséges a felelősségre vonás zavartalanságának biztosításához a terhelt szabadságának elvonása, úgy az előzetes letartóztatás nem rendelhető el jogszerűen.

Példa erre az **Ambruszkiewicz kontra Lengyelország ügy** (38797/03 sz. kérelem), amelynek panaszosa mindössze 2 hónapot és 7 napot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmező ellen 2002-ben ügyészségi vizsgálat indult hivatalos személyekkel szembeni hamis vád miatt. Az ügyben tartott első tárgyalásról a kérelmező bírói engedély és anélkül távozott el, hogy azt előzetesen a védőjével megbeszélte volna. Ezért a bíróság az eljárás megfelelő lefolytatása érdekében, valamint azzal az indokkal, hogy a viselkedéséből arra lehet következtetni, hogy a jövőben megpróbálja majd kivonni magát a büntetőeljárás alól, elrendelte a kérelmező

előzetes letartóztatásba helyezését a letartóztatásától számított 3 hónapos időtartamra. A bíró elutasította a kérelmező védőjének arra irányuló kérelmét, hogy az előzetes letartóztatás helyett más, kevésbé korlátozó intézkedést alkalmazzon a kérelmezővel szemben. A kérelmező többször kérelmezte szabadon bocsátását, ennek során arra hivatkozott, hogy az előzetes letartóztatás az esetében túlságosan súlyos és aránytalan annak a bűncselekménynek a súlyához viszonyítva, amellyel vádolják. A bíróságok a kérelmező fellebbezéseit elutasították, ennek során folyamatosan arra hivatkoztak, hogy a szabadságelvonásra az eljárás megfelelő lefolytatásának biztosítása érdekében szükség van. A kérelmezőt végül óvadék ellenében szabadlábra helyezték.

Az ügyben a Bíróság megállapította, hogy sem az ügy bonyolultsága, sem a kiszabható büntetés súlyossága nem olyan tényezők, amelyek a kérelmező esetében a szökés vagy elrejtőzés veszélyét valószínűsítene, még annak figyelembevételével sem, hogy a kérelmező az első tárgyalásról engedély nélkül távozott. Hiába állt tehát fent az alapos gyanú, és hiába volt formálisan jogszerű a letartóztatás elrendelése, a Bíróság megállapította az Egyezmény megsértését. (Ebben szerepet játszott az is, hogy a lengyel hatóságok nem is mérlegelték a hazai jog szerinti, a szabadságelvonásnál kevésbé korlátozó kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét – erről bővebben alább lesz szó.)

2.3. A VONATKOZÓ MAGYAR GYAKORLATRÓL

A magyar eljárási jog szerint az előzetes letartóztatás általános feltétele, hogy a terhelttel szemben szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény megalapozott gyanúja álljon fenn. A hazai gyakorlat azonban nem teljesen következetes abban a kérdésben, hogy a megalapozott gyanú fennállását a nyomozási bíró vizsgálhatja-e, és ha igen, akkor milyen körben.

Számos példa van arra, hogy a nyomozási bíró – gyakorlatilag – teljes egészében elutasítja az előzetes letartóztatás szükségességével kapcsolatos bizonyítékok értékelését, arra hivatkozva, hogy ezzel elvonná az ügy érdemében döntést hozó bíróság hatáskörét.

A strasbourgi gyakorlat szerint azonban az alapos (megalapozott) gyanú fennállása vonatkozásában hozott döntés nem mellőzhető, és egy olyan álláspont, amely szerint a nyomozási bíró nem értékelheti a nyomozó hatóság, illetve az ügyész által benyújtott bizonyítékokat, már önmagában egyezményisértést eredményez, függetlenül attól, hogy a különös okok fennállnak-e.

Ezzel az állásponttal összhangban van „A nyomozási bíró eljárásáról az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában” született **93. BK vélemény** (a továbbiakban: BKv 93.). E szerint az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló ügyészi indítványból és az ahhoz csatolt bizonyítékokból ki kell derülnie, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanúja és a személyre szóló megalapozott gyanú fennáll. Az ügyész döntési szabadsága annak megítélése, hogy a nyomozás addig keletkezett iratai közül melyeket tart olyannak, amelyek az indítványát megalapozzák. **Mindenképpen az indítványt megalapozó, ezért az ülésen írásban**

előterjesztendő vagy szóban előadandó bizonyítékok azok, amelyek a nyomozás elrendelésére és a gyanúsítottal a megalapozott gyanú közlésére alapot adtak.

A BKv 93. szerint az eljárás kontradiktórus jellegéből következik az is, hogy **a gyanúsított és a védője az ügyész által előterjesztett indítvánnyal kapcsolatban védekezést terjeszthet elő.** Minden, az ügyési indítványban állított letartóztatási ok tekintetében a bizonyítékokkal szemben a védekezés lehetőségét biztosítani kell.

Az ülés keretei azonban mind az ügyész által előterjesztett bizonyítékok megvizsgálásának, mind a védelem védekezésének természetes gátját képezik: nem folyhat pl. tanú- vagy szakértői bizonyítás a nyomozási bíró ezen eljárásában, annak azonban nincs akadálya, hogy a gyanúsított vagy a védője okiratokat vagy tárgyi bizonyítási eszközöket csatoljon be, amelyek adott esetben ésszerű kételyt tudnak támasztani a kényszerintézkedés elrendelése törvényi előfeltételeinek megléte vagy az elrendelés szükségessége felől. Ha a letartóztatás ügyész által hivatkozott oka fennállásának megalapozottságra vonatkozó kétely ésszerű, a nyomozási bíró nem rendelheti el az előzetes letartóztatást.

Ebből okszerűen következik, hogy az így előterjesztett bizonyítékokat a nyomozási bíró jogosult és egyben köteles is értékelni. Ha nem így lenne, nem lenne értelme megkövetelni a megalapozott gyanút alátámasztó bizonyítékok átadását, illetve akkor is el kellene rendelni az előzetes letartóztatást, ha a nyomozási bíró szerint az ülésen előterjesztett bizonyítékok nem támasztják alá az előzetes letartóztatás általános feltételének megalapozottságát.

A személyi szabadság korlátozásának alkotmányos sztenderdjeivel is kizárólag ez az értelmezés van összhangban. A jogállami büntetőeljárás egyik jelentős vívmánya volt, hogy az ügyész által elrendelhető előzetes letartóztatás intézményét törölte a jogrendszerből. Az Alaptörvény IV. cikk (3) bekezdése kimondja: *„A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indoklással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönten.*” Ez az ún. *habeas corpus* elv alkotmányos megfogalmazása, melynek értelmében személyi szabadság tartós megvonására csak bírói döntés alapján kerülhet sor. Abban az esetben, ha a bíró nem vizsgálhatná a személyi szabadság megvonásának egyik törvényi feltételét, akkor *de facto* az lenne a helyzet, hogy az ügyész bírói kontroll nélkül döntene az előzetes letartóztatás egyik feltételének fennállásáról. Ez pedig jogállamban nyilvánvalóan megengedhetetlen.

3. AZ 5. CIKK 3. BEKEZDÉSÉRŐL

E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.

Amint fent említettük, a bűncselekmény alapos gyanújának fennállása csak egy rövid kezdeti időszakban szolgálhat önmagában az előzetes letartóztatás alapjául, ezért az eredetileg

jogszerűen elrendelt szabadságelvonás is egyezményesértő lehet – mégpedig az 5. Cikk 3. bekezdésébe ütközés okán –, ha az előzetes letartóztatást ésszerű időn túl fenntartja az ügyben eljáró hatóság.

Ahogy azt a **Labita kontra Olaszország ügyben** (26772/95 sz. kérelem, 152–153. §) a Bíróság megfogalmazta: „A fogva tartás fenntartása csak abban az esetben indokolható, ha **kimutatható az a valódi közérdek, amely az ártatlanság véelmének elve ellenére is nagyobb súllyal esik a latba, mint a személyes szabadság tiszteletben tartásának követelménye.** [...] **Annak az alapos gyanúja, hogy a letartóztatott személy bűncselekményt követett el, *conditio sine qua non*-ja az előzetes letartóztatás fenntartása jogszerűségének, azonban egy bizonyos idő eltelte után már nem elégséges** feltétele annak. Ilyen esetekben a Bíróságnak azt kell megítélnie, hogy **a hazai hatóságok által megjelölt egyéb indokok** megalapozták-e a szabadságelvonás fenntartását. Ha ezen indokok **»relevánsnak« és »elégségesnek«** minősülnek, a Bíróságnak azt is meg kell vizsgálnia, hogy **a hazai hatóságok »különös gondosságot« tanúsítottak-e** az eljárás során [...]».

A fenti ügy kérelmezőjét 1992 áprilisában tartóztatták le azzal a gyanúval, hogy a maffia tagja. A gyanú alapja egy „pentito” (azaz bűnbánó maffiózó) másodkézből való, egyéb bizonyítékokkal alá nem támasztott információja volt. A kérelmezőt 1994 novemberében felmentették, de a felmentése után három évig még speciális biztonsági intézkedéseknek volt alávetve (pl. kijárási tilalom, bejelentési kötelezettség, ha elment otthonról, stb.) és egy meghatározott helyen kellett élnie. Az ezek megszüntetésére irányuló kéréseit azzal utasították el, hogy az ellene szóló bizonyítékok az elítéléshez elégtelenek voltak, de a megelőző intézkedésekhez elégségesek.

A Bíróság jelezte: a pentitók vallomása fontos, de önmagában (egyéb megerősítés nélkül) kockázatos bizonyítási eszköz. Az ilyen vallomás, amely eleinte elégséges oka lehet a letartóztatásnak, az idő előrehaladtával veszít a relevanciájából, ha nem kapcsolódnak hozzá további bizonyítékok. Az egyéb indokok, amelyekre a bíróság hivatkozott (a tanúk befolyásolása, a gyanúsított veszélyessége, az ügy bonyolultsága, a nyomozási érdek) kezdetben elfogadhatóak voltak, de mivel általában vonatkoztak a fogvatartottakra, és nem tartalmaztak a kérelmező veszélyességét egyedileg alátámasztó elemet, ezért a Bíróság elmarasztalta Olaszországot.

3.1. A LETARTÓZTATÁS FENNTARTÁSÁT POTENCIÁLISAN MEGALAPOZÓ INDOKOK

A Bíróság meghatározott az esetjogában olyan körülményeket, amelyek fennállása esetén az eljárás kezdeti szakaszát követően is indokolt lehet a letartóztatás fennállása. Ezek nagyjából megfeleltethetők a magyar szabályozásban meghatározott „különös” okoknak, bár a Bíróság olyan körülmények alapján is indokolhatónak tekintette a szabadságelvonást, amelyek a magyar büntetőeljárás törvényben nem szolgálhatnak az előzetes letartóztatás alapjául.

Ezzel összefüggésben fontos visszaalni a „törvényesség” követelményére, amelynek lényeges eleme, hogy a szabadságelvonás meg kell feleljen a hazai normáknak. Mindez azt

jelenti, hogy hiába találunk példát a Bíróság esetjogában arra, hogy a terhelt letartóztatását a saját biztonsága érdekében indokolhatónak tartotta a testület, mivel ilyen letartóztatási ok a magyar szabályozásban nincs, nem lehet rá a hazai eljárásban hivatkozni, **belső jogi norma hiányában a strasbourgi joggyakorlat nem szolgálhat a szabadságjog korlátozásának alapjául.**

Fordított viszonylatban azonban figyelembe kell venni az esetjogot (nem utolsósorban azért, mert az Egyezményt az azt kihirdető 1993. évi XXXI. törvény a magyar jog részévé tette, és a meglehetősen lakonikus egyezményes cikkek tartalmát a Bíróság döntései bontják ki), így **ha valamely indokot a Bíróság nem tart elégségesnek az előzetes letartóztatás megalapozására, úgy arra a magyar bíróság sem alapozhat előzetes letartóztatást, mivel az az Egyezménybe ütközése okán jogsértő lesz.**

Ezek előrebocsátása után tekintsük át, milyen, az előzetes letartóztatás huzamosabb fenn tartását megalapozó indokok merültek fel a Bíróság esetjogában. Ezek a következők:

- a szökés veszélye,
- az eljárás megghiúsításának veszélye,
- a bűnismétlés veszélye,
- a közrend védelme, és
- a fogvatartott biztonsága.

Minthogy a magyar szabályozásban az utolsó két indok nem szolgálhat a szabadságelvonás alapjául, ezekkel röviden foglalkozunk, majd részletesebben ismertetjük a Bíróság esetjogát a másik három letartóztatási okkal kapcsolatban.

A **Letellier kontra Franciaország ügyben** (12369/86 sz. kérelem, 51. §) a Bíróság elfogadta, hogy amennyiben valamely bűncselekmény rendkívüli súlyosságánál és a közvélemény várható reakciójánál fogva fennáll a **közrend megzavarásának konkrét és közvetlen veszélye**, úgy e veszély szolgálhat a szabadságelvonás alapjául, feltéve, hogy az adott állam jogrendje ezt egyébként előzetes letartóztatási okként szabályozza. A Bíróság hangsúlyozta, hogy ez a megfontolás csak kivételesen és rövid ideig alapozhatja meg a személyi szabadság korlátozását.

A fenti ügy kérelmezőjét 1985. július 8-án letartóztatták, mivel a gyanú szerint felbujtóként és bűnsegédként részt vett a férje megölésében. A Bíróság a konkrét ügyben egyébként nem találta megalapozottnak a közrend védelmére való hivatkozást, mivel a francia hatóságok csupán a cselekmény súlyosságát vették figyelembe, amikor a letartóztatás szükségessége mellett érveltek, semmilyen olyan konkrét tény nem tudtak azonban felhozni, amely azt igazolta volna, hogy a közrend ténylegesen veszélybe kerül, ha a kérelmezőt szabadlábra helyezik.

Szintén csak egészen kivételes esetben és rövid ideig szolgálhat a szabadságelvonás alapjául **a korlátozással érintett személy biztonsága.**

Az **I.A. kontra Franciaország ügyben** (1/1998/904/1116 sz. kérelem) a kérelmezőt a felesége megölésével gyanúsították, és a francia hatóságok szerint attól lehetett tartani, hogy szabadlábra helyezése esetén a felesége rokonai megpróbálják kioltani az életét. A Bíróság kimondta ugyan, hogy egy ilyen megfontolás

elvileg megalapozhatja a letartóztatást, azonban a konkrét ügyben annak egyedi körülményei miatt nem fogadta el jogszerűnek a szabadságkorlátozást.

3.1.1. SZÖKÉSVESZÉLY

Ugyan a szökés veszélye a Bíróság következetes gyakorlata szerint szolgálhat a letartóztatás fenntartásának indokául, egyértelmű, hogy a gyanúsítás/vád tárgyává tett bűncselekmény, illetve a kiszabható büntetés súlyossága önmagában nem alapozza meg e veszély megállapíthatóságát.

A Bíróság a fent említett **Letellier-ügyben** mutatott rá, hogy „a szökés veszélye nem tételezhető pusztán a kiszabható büntetés mértéke alapján. Ezt a tényt számos további lényeges elem fényében kell értékelni, amelyek akár megerősíthetik a szökés veszélyét, de azok fényében tűnhet e veszély olyan csekélynek, hogy ez alapján már nem indokolt az előzetes fogva tartás.”

A kérdéses esetben az 1985. július 8-án letartóztatott kérelmezőt 1985. december 24-én a nyomozási bíró szabadlábra helyezte, de 1986. január 22-én a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte a döntést. A kérelmező további ilyen irányú kérelmeit elutasították, így 1988. május 10-ig fogva maradt. A francia hatóságok a szabadságelvonás indokaként 1986. december 23. után már csak a szökésveszélyre hivatkoztak, amit a várható büntetés súlyosságával indokoltak. A Bíróság azonban értékelte azt a körülményt is, hogy a kérelmező 1985. december 24. és 1986. január 22. között nem szökött el, noha erre lehetősége lett volna, így a letartóztatást egyezményesértőnek ítélte.

A Bíróság a **Neumeister kontra Ausztria ügyben** (1936/63 sz. kérelem) sorolt fel néhány olyan tényezőt, amelyet a hatóságoknak figyelembe kell venniük a szökésveszély megítélése során.

Az ügy panaszosa ellen jogosulatlan gazdasági előny megszerzése miatt indult büntetőeljárás, mert a gyanú szerint csalással szerzett exporttámogatásokat. Az ügyben a gyanúsítottat kétszer tartóztatták le. Ez először két és fél hónapig, másodszor viszont több mint két évig tartott. Az osztrák hatóságok azért nem helyezték óvadék ellenében sem szabadlábra a gyanúsítottat, mert álláspontjuk szerint a Neumeister által javasolt óvadék összege nem állt arányban az általa elkövetett bűncselekménnyel okozott kárral.

A Bíróság azt állapította meg, hogy a szökés veszélyét körültekintően – az azt erősítő és gyengítő tényezőkre figyelemmel – kell megítélni, nem lehet kizárólag a gyanú szerinti bűncselekmény büntetési tételére vagy a feltételezhető büntetés súlyára, illetve a bűncselekménnyel okozott kár mértékére alapozni. A szökés esélyét – így az előzetes letartóztatás szükségességét – a személyiségre, lakóhelyre, jövedelemre, foglalkozásra, családra, egyéb kötődésekre való figyelemmel kell felmérni. A Bíróság megállapította azt is, hogy az óvadék jogintézményének funkciója a terhelt tárgyaláson való megjelenésének biztosítása, nem pedig a bűncselekménnyel okozott kár „kompenzációja”.

A Bíróság rögzítette: „megérti, hogy az osztrák bíróságok úgy értékelték, hogy a szökés veszélye nagymértékben növekedett [egy] új tanúvallomás alapján, amelynek következtében a

kiszabható büntetőjogi és polgári jogi szankciók súlya megváltozott, s ettől Neumeister bizonyosan tartott. Azonban a szökés veszélye nem mérhető fel pusztán ilyen megfontolások alapján. Más, különösen az érintett személyre vonatkozó tényezőket is figyelembe kell venni, mint az adott személy erkölcsisége, lakhatása, foglalkozása, munkahelye, vagyona, családi kapcsolatai, az országhoz való egyéb kötődései, amelyek összességükben meg is erősíthetik a szökés veszélyének gyanúját, de csökkenthetik is oly mértékben, hogy annak fényében az előzetes letartóztatás fenntartása azok tükrében már nem indokolt.”

3.1.2. AZ ELJÁRÁS MEGHIÚSÍTÁSÁNAK VESZÉLYE

A Bíróság (összhangban az idevágó közzétett eseti döntésekben megjelenő magyar gyakorlattal) az eljárás meghíúsításának vonatkozásában is megköveteli, hogy annak veszélyét konkrét tények támasszák alá.

A Clooth kontra Belgium esetben (12718/87 sz. kérelem) a Bíróság rögzítette: „a nyomozás érdekeire való [...] általános és konkrétumokat nélkülöző hivatkozás nem elégséges a letartóztatás fenntartásának igazolására”.

Az ügy kérelmezőjét, Serge Clooth-t 1984. szeptember 13-án helyezték előzetes letartóztatásba emberölés és gyújtogatás gyanújával. A büntetett előéletű Clooth-t a német hatóságok tartóztatták le és adták ki Belgiumnak, ahol összesen több mint három évig tartották előzetes letartóztatásban.

A W kontra Svájc ügyben (14379/88 sz. kérelem) ugyanakkor elfogadta a Bíróság az eljárás meghíúsításának veszélyére való hivatkozást, mivel bizonyítható volt, hogy a vádlott az el-lene folyó korábbi eljárásokban bizonyítékokat hamisított, és manipulálta a tanúkat.

A kérdéses ügy kérelmezője ellen számos gazdasági bűncselekmény és csalás címén folyt büntetőeljárás. A cselekmények mintegy 60 gazdasági társaságot és 200 bankszámlát érintettek, a kérelmező mellett 11 másik terheltje is volt az ügynek. Figyelembe véve a nagyszámú érintettet és a kérelmező korábbi eljárásának tapasztalatait, a Bíróság megállapította: megalapozottan feltételezték a svájci hatóságok, hogy szabadon bocsátása esetén a kérelmező jelentős befolyást gyakorolhatott volna az érintett gazdasági társaságok alkalmazottaira, mint potenciális tanúkra, valamint a még fel nem lelt, bizonyító erejű dokumentumokat megsemmisíthette volna.

A Bíróság esetjoga egyértelmű abban is, hogy a nyomozás végének közeledtével az eljárás meghíúsításának veszélye már nem lehet hivatkozási alap a szabadságelvonásra. (Megjegyzendő, hogy az is egyezményesértés megállapításához vezet, ha hosszú idő elteltével a nyomozás azért nem közeledik a végéhez, mert a hatóságok nem tanúsítanak „különös gondosságot” – erről bővebben alább.)

A Szeloch kontra Lengyelország ügyben (33079/96 sz. kérelem) a Bíróság megállapította: „még ha feltételezzük is, hogy a kérelmező szabadon bocsátása lehetőséget teremthet számára az összebeszélés vagy a bizonyítékok elrejtésének megkísérlésére, ennek nem lehet lényeges negatív hatása a büntetőeljárásra, mivel ezt megelőzően már minden olyan tanút

meghallgattak, aki az eset ténybeli körülményeire vonatkozóan bizonyítékot tudott szolgáltatni”.

A kérdéses esetben a kérelmező 3 év 7 hónapig volt előzetes letartóztatásban emberölés és gyermekek rovasára elkövetett szexuális bűncselekmények gyanúja miatt. Az eljárás első időszakában 39 tanút hallgattak ki és öt szakvéleményt szereztek be, ám ezt követően kevés eljárási cselekményt foganatosítottak, noha a kérelmező továbbra is fogva volt. Figyelemmel az „inaktív” periódust megelőzően lefolytatott kiterjedt bizonyításra, a Bíróság úgy gondolta, hogy az eljárás megnehezítése egy idő után nem volt releváns indoka a letartóztatásnak, ezért megállapította a jogsértést.

3.1.3. A BŰNISMÉTLÉS VESZÉLYE

A **Matznetter kontra Ausztria ügyben** (2178/64 sz. kérelem) komoly vita alakult ki a Bíróságon belül abban a tekintetben, hogy az Egyezményrel összeegyeztethető-e egyáltalán a bűnismétlés veszélyének előzetes letartóztatási okként való kezelése.

Az ügy hadirokkant és rossz egészségi állapotban lévő kérelmezőjét csődbüntetésben és csalásban való bűnrészesség gyanúsítottjaként tartóztatta le az osztrák rendőrség 1963 májusában. 1965 júliusáig volt előzetes letartóztatásban szökésveszélyre és a bűnismétlés veszélyére tekintettel. A Bíróság 5-2 arányban az Egyezményrel összeegyeztethetőnek ítélte a kérelmező személyi szabadságának elvonását.

A többségi álláspont szerint a bűnismétlés veszélye indokolhat előzetes letartóztatást, ha megalapozottan feltehető, hogy szabadlábra helyezése esetén a terhelt a letartóztatásának alapjául szolgáló cselekményhez hasonló és ahhoz hasonlóan súlyos bűncselekményt vagy bűncselekményeket követne el. A konkrét esetben az elkövetés elhúzódó, kitartó jellegét és a sértettek által elszenvedett kár mértékét említette a Bíróság olyan szempontként, amely ennek megítélésénél figyelembe vehető.

A döntéshez az egyik bíró párhuzamos indokolást, két bíró pedig különvéleményt fűzött. A párhuzamos indokolást jegyző bíró, Balladore Pallieri elfogadta a többségi véleményt, miszerint nem sérült az Egyezmény, mivel az ő álláspontja szerint is fennállt a szökésveszély, így a szabadságelvonásnak megvolt a megfelelő jogalapja. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy az Egyezmény 6. cikkével – az ártatlanság vélelmével – eleve összeegyeztethetetlennek tartja a bűnismétlés veszélyének letartóztatási okként kezelését, hiszen a „bűnismétlés” fogalma szükségszerűen magában foglalja azt a feltételezést, hogy az érintett elkövetett egy bűncselekményt (amelynek ismételésétől kell tartani), noha e bűncselekmény elkövetését nemhogy nem állapítja meg jogerős ítélet, hanem adott esetben még az elején tart a nyomozás.

Zekia bíró a Bíróságnak az 5. Cikk 1. bekezdés c) pontjával kapcsolatos gyakorlatára alapította azt az álláspontját, hogy a bűnismétlésnek a büntetőeljárás alapjául szolgáló cselekményhez szorosan nem kapcsolódó veszélye nem legitim letartóztatási ok. Emlékeztetett: e jogszabályhely második fordulata nem általános bűnmegelőzési célt szolgál, hanem csak akkor lehet a szabadságelvonás alapja, ha valamely konkrét bűncselekményhez

kapcsolódik, akár úgy, hogy a szabadságelvonásra a megkísérelt – és a letartóztatással érintett büntetőeljárás alapjául szolgáló – bűncselekmény befejezésének megakadályozása érdekében kerül sor, akár úgy, hogy egy elkövetni tervezett bűncselekményt kívánjanak ilyen módon meggátolni (feltéve, hogy az előkészületi magatartás is büntetendő az adott ország jogrendje szerint). Erre való tekintettel az előzetes letartóztatásnak a bűnismétlés veszélyére alapozott olyan fenntartása, amely nem vonható a fenti két eset valamelyike alá, sérti az Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdését.

Részben hasonló álláspontot fogalmazott meg Cremona bírój, aki kifejtette: a bűnismétlés veszélye csak nagyon specifikus esetekben szolgálhat szabadságelvonás alapjául, például akkor, ha attól kell tartani, hogy a szabadlábra helyezett terhelt befejezné a megkísérelt, súlyos bűncselekményt (például emberölést), amellyel összefüggésben letartóztatták. Ha nincs összefüggés az eljárás alapjául szolgáló cselekmény és azon cselekmény(ek) között, amely(ek) esetleges elkövetését a hatóságok feltételezik, akkor tulajdonképpen a bűnözésre hajlamosnak tartott személyek preventív letartóztatása is megalapozható lenne.

Ezen túlmenően a bírój hangsúlyozta azt is, hogy az előzetes letartóztatás alapvető célja az adott büntetőeljárás sikerének garantálása. Éppen ezért a szökésveszély mint letartóztatási ok „igazolási ereje” lényegesen nagyobb, mint a bűnismétlésé, hiszen a terhelt szökése mindenestül megghiúsíthatja az igazságszolgáltatást. Ebből egyúttal az is következik, hogy még azokban a sajátos esetekben is, amikor a bűnismétlés veszélye elfogadható letartóztatási ok, az erre alapozott szabadságelvonás esetén hamarabb következik be az az időpont, amelynek elérése után a fogva tartás már nem tekinthető „ésszerűnek”.

A konkrét ügykapcsán egyébként Cremona bírój arra a következtetésre jutott, hogy mivel azt a céget, amelyhez kapcsolódóan a kérelmező a gyanú szerint elkövette a bűncselekményeket, csődbiztos felügyelete alá helyezték, továbbá mivel a cselekmény sértettjei bankok voltak és az ügy nagy nyilvánosságot kapott Ausztriában, gyakorlatilag kizárható volt, hogy a kérelmező a gyanúsítás szerintihez hasonló bűncselekményeket követhessen el, így esetében a bűnismétlés veszélye egyébként is kizárt volt.

Későbbi esetjogában a Bíróság alapvetően fenntartotta azt a gyakorlatot, hogy a letartóztatás alapjául szolgáló cselekményhez hasonló és ahhoz hasonlóan súlyos cselekmények elkövetésének megalapozott lehetősége a személyi szabadságelvonásának alapjául szolgálhat, a tételt azonban kiegészítette néhány további, lényeges követelménnyel.

A fent már említett **Clooth-ügyben** például a Bíróság leszögezte, hogy mivel a rendkívül súlyos bűncselekménnyel gyanúsított kérelmező korábbi elítélései (lopásért, illetve a hadseregből való dezertálásért) sem jellegükben, sem

súlyosságukban nem hasonlíthatók a letartóztatás alapjául szolgáló cselekményhez, ezért nem szolgálhatnak a bűnismétlés veszélye megállapításának alapjául.

A **Stögmüller kontra Ausztria ügyben** (1602/62 sz. kérelem) szintén gazdasági bűncselekmények (többek között uzsorás pénzkölcsönzés) gyanújával tartóztatták le a kérelmezőt. Míg az osztrák hatóságok azt a tényt, hogy a kérelmező eladta pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozó cégét, a bűnismétlés veszélyét megalapozó körülménynek ítélték (mondván, hogy ezt követően nem fogja tudni fenntartani addigi életszínvonalát, ami további pénzügyi bűncselekmények elkövetésére indíthatja), a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a cég eladását követően a kérelmező nem volt abban a helyzetben, hogy a gyanúsítás alapjául szolgálóhoz hasonló cselekményeket kövessen el, így a bűnismétlés veszélye nem állapítható meg az ügyben.

3.2. A LETARTÓZTATÁS ELFOGADHATÓ HOSSZA

Az 5. Cikk 3. bekezdésének azon rendelkezése, amely szerint „a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték”, azt jelenti, hogy amennyiben fenn is áll a bűncselekmény „alapos gyanúja”, és a fentiekben részletezett indokok valamelyike, az sem elég a szabadságelvonás jogszerűségének fennmaradásához egy bizonyos, „ésszerű” tartamon túl.

Mindenekelőtt szükséges tisztázni, hogy **az 5. Cikk 1. bekezdésében és a 6. Cikk 1. bekezdésében foglalt ésszerű idő nem ugyanaz**. A 6. Cikk büntetőeljárásokra vonatkozó része azért követeli meg az ésszerű időn belüli tárgyalást, hogy az érintettnek ne kelljen a szükségesnél hosszabb ideig élnie a sorsát érintő bizonytalanságban. Ezzel szemben az 5. Cikk olyan személyekre vonatkozik, akiket ezen túlmenően még fogva is tartanak a büntetőeljárásban hozott érdemi jogerős döntés nélkül, ezért az ő esetükben indokolt a hatóságoktól még fokozottabb gyorsaságot, illetve alaposabb megkövetelni. Vagyis az, ami a 6. Cikk alapján még elfogadható tartamnak minősül, adott esetben jogsértő lehet az 5. Cikk szempontjából.

Az „ésszerű idő” generálklauzulájához természetesen nem rendelhető pontos tartam, azonban a Bíróság meghatározta azokat a szempontokat, melyeket az ésszerű idő szempontjából mérlegelni szükséges. A Bíróság így rögzítette, hogy **ha a letartóztatás tartama meghaladja a három évet, fokozottan szigorú mércével vizsgálja a kimentő okok megalapozottságát**. Ilyen tartamú szabadságelvonás csak kivételesen bonyolult ügyek esetén lehet indokolt, és kizárólag azzal együtt, hogy bizonyítható a vádlott büntetőeljárást veszélyeztető magatartásának valós veszélye.

A már említett **W kontra Svájc ügyben** elsősorban az ügy bonyolult jellegéből adódóan fogadta el a Bíróság a svájci hatóságok döntését, miszerint szükség volt a vádlott három és fél éves előzetes fogva tartására. A nagyszámú terheltet, sértettet és egyéb személyt érintő, bonyolult csalási ügyben folytatott nyomozás során fogatosított 18 házkutatás és 350 tanúkihallgatás eredményeként 120 méter polcnyi irat keletkezett. Figyelembe véve azt is, hogy az ellene folyt korábbi eljárásokban a kérelmező megpróbálta befolyásolni a tanúkat, a Bíróság összességében úgy ítélte meg, hogy az előzetes letartóztatás tartama az ésszerűség keretein belül maradt.

Négy évet meghaladó előzetes letartóztatás esetén általában nem merül fel olyan indok, amely esetében igazolható volna a jelentős időmúlás (Tomasi kontra Franciaország, 12850/87 sz. kérelem, 85–99. §), ugyanakkor a Bíróság esetjogát áttekintve kijelenthető, hogy a testület két éven túli előzetes letartóztatás esetén már nagy valószínűséggel megállapítja az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.⁵

Természetesen az ennél rövidebb időtartamú előzetes letartóztatás is vezethet elmarasztaló döntéshez, ha a fogva tartás indokoltsága nem igazolható meggyőzően. Ezt a kérdést mindig esetről esetre és az ügy speciális jellemzőit figyelembe véve kell megítélni (**Rokhlina kontra Oroszország**, 54071/00 sz. kérelem, 67. §).

Az előzetes letartóztatás meghosszabbítása egy adott ügyben csak akkor indokolt, ha az amellet szóló közérdek valódi, az adott ügyben igazolható indokai állnak fenn a fogva tartásnak, melyek az ártatlanság vélelmének elve ellenére is nagyobb súllyal esnek a latba a személyes szabadság tiszteletben tartásának kötelezettségénél. Elsősorban a részes államok hatóságainak feladata annak biztosítása, hogy az adott ügyben a gyanúsított előzetes letartóztatása ne lépje túl az ésszerű időtartamot, ennek érdekében megfelelő súllyal kell mérlegelniük az ártatlanság vélelmét, valamint minden tényt értékelniük kell, amely a közérdek fennállása mellett és ellen szól, és ezeket az érveket részletezniük kell a szabadítási kérelem alapján hozott döntésben is (**Jabłoński kontra Lengyelország**, 33492/96 sz. kérelem, 79. §)

Az időtartam ésszerűségének elbírálásakor a Bíróság egyszerre több tényezőt vesz figyelembe, ezek a következők:

- az ügy bonyolultsága,
- a kérelmező magatartása, és
- az illetékes hatóságok magatartása.

Ezeket a Bíróság külön-külön vizsgálja meg, majd együttesen értékeli.

3.2.1. AZ ÜGY BONYOLULTSÁGA

Az ügy bonyolult, ha pl. többkötetnyi dokumentum halmozódott fel, vagy sok a terhelt, vagy számos tanút kell kihallgatni, ha az ügynek komoly nemzetközi összefüggései is vannak, illetve bonyolult ténybeli vagy jogi megítélésű vádpontok szerepelnek az ügyben (lásd pl.: **Zaprianov kontra Bulgária**, 41171/98 sz. kérelem, 55–65. §).

A Bogdanowicz kontra Lengyelország ügyben (38872/03 sz. kérelem, 47–53. §) például a Bíróság indokoltnak tartotta a 13 hónapig tartó előzetes letartóztatást, különös jelentőséget tulajdonítva az ügy bonyolult természetének. Ezzel összefüggésben a következő tényeket vette figyelembe: (1) a kérelmező ellen két büntetőeljárás volt folyamatban, (2) alapos gyanú állt fenn emberrablás, fegyveres rablás és egyéb, szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekményekre, (3) az egyik, 14 vádlottas ügy esetén 30, a másik, 18 vádlottas ügyben pedig 90 kötetnyi dokumentum halmozódott fel.

⁵ D.J. Harris – M. O’Boyle – E. Bates – C. Buckley: *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford University Press, 2009, 181. o.

A vád és a kiszabható büntetés súlyossága azonban önmagában nem szolgálhat a hosszú időn keresztül tartó előzetes letartóztatás indokául (Rokhlina kontra Oroszország, 54071/00 sz. kérelem, 66. §; Olstowski kontra Lengyelország, 34052/96 sz. kérelem, 78. §).

3.2.2. A KÉRELMEZŐ MAGATARTÁSA ÉS SZEMÉLYES KÖRÜLMÉNYEI

A kérelmező magatartását is vizsgálja a Bíróság a letartóztatás hosszának megítélésakor, a kérelmezőnek tulajdonítható időmúlás ugyanis nem róható az állam terhére. Fontos ugyanakkor, hogy a letartóztatott személy védelemhez való jogának gyakorlása nem tekinthető ilyennek.

Például az **Assenov és társai kontra Bulgária ügyben** (24760/94 sz. kérelem) a Bíróság nem fogadta el a bolgár kormány azon védekezését a nyomozás elhúzóására, hogy a kérelmező által előterjesztett panaszok nyomán az iratokat mindannyiszor fel kellett terjeszteni az elbírálásra jogosult hatósághoz, és ezért a nyomozással nem lehetett haladni.

A valamilyen okból sérülékeny helyzetben lévő személyek esetében viszont a máskülönben elfogadható hosszúságú szabadságelvonás is egyezményesértő lehet.

A **Koşti és társai kontra Törökország ügyben** (74321/01 sz. kérelem, 30. §) például a középületeket Molotov-koktéllal dobáló elkövető 2 év 3 hónapig tartó letartóztatását minősítette a Bíróság egyezményesértőnek **a panaszos fiatal korára tekintettel**. Megjegyzendő, hogy a Legf. Bír. Bf. V. 540/2001. ugyancsak felhívja a figyelmet a letartóztatott fiatal korának jelentőségére, hangsúlyozva, hogy az elv, miszerint a le nem tartóztatott terheltek ügyeivel szemben elsőbbséget követelnek a letartóztatottak ügyei, a fiatakorúak esetében különös súllyal jelentkezik.

A fogva lévő terhelt **egészségi állapotának figyelembevételére irányuló kötelezettséget** az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásának kapcsán ismertetjük.

3.2.3. AZ ELJÁRÓ HATÓSÁGOK TEVÉKENYSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE

A Bíróság gyakorlata szerint akkor is lehet egyezményesértő az előzetes letartóztatás, ha a bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja mellett a letartóztatás elrendelésének és fenntartásának fent vázolt okai fennállnak, azonban a hazai hatóságok nem tanúsítják azt a „különös gondosságot”, amely ahhoz szükséges, hogy a szabadságelvonás a lehető legközelebb ideig tartson.

Példa erre a **Toth kontra Ausztria ügy** (11894/85 sz. kérelem), ahol a korábban többszörösen elítélt, ismeretlen lakóhelyű kérelmezőt csalás gyanújával tartóztatták le a grazi repülőtéren. A 25 hónapig tartó előzetes letartóztatást a Bíróság azért találta egyezményesértőnek, mert bár megítélése szerint mind a szökésveszélyre, mind a bűnismétlés veszélyére megalapozottan hivatkoztak az osztrák hatóságok, nem tanúsították az elvárható gondosságot az ügy kezelése során, különös tekintettel arra, hogy az összességükben 11 hónapra rúgó inaktív eljárási periódusok nagy részét az okozta, hogy iratmásolatok küldése

helyett az eredeti iratokat utaztatták (például a szabadlábra helyezési kérelmek elbírálása céljából foganatosított iratfelterjesztések során).

Ugyanebben az ügyben mondta ki a Bíróság, hogy a fogva tartott terhelt ahhoz való joga, hogy ügyét minél gyorsabban kivizsgálják, nem akadályozhatja indokolatlan mértékben a hatóságok arra irányuló törekvéseit, hogy a feladataikat megfelelő gondossággal végezzék, ezen az alapon azonban nem menthető ki az indokolatlan késlekedés.

Az Egyezmény ratifikálása minden részes államra azt a kötelezettséget rója, hogy hatóságai a munkájukat olyan módon szervezzék meg, amely biztosítja az egyezményes jogok garantálását. Objektív nehézségekre, belső szervezési problémákra, leterheltségre éppen ezért a hatóságok nem hivatkozhatnak az eljárás elhúzódásának okaként. A fent már említett **Assenov-ügyben** például a Bíróság a **Toth-ügyhöz** hasonlóan hangsúlyozta: az iratok lemásolásával kellett volna elkerülni azt, hogy a panaszok nyomán szükségessé váló felterjesztésük akadály legyen a nyomozás folytatásának.

Alább álljon néhány példa azokra a mulasztásokra, amelyeket a Bíróság a „különös gondosság” követelménye megsértéseként értékel:

- Egyezményesértőnek találta a Bíróság, hogy a kétéves előzetes fogva tartás első évében semmilyen érdemi nyomozati cselekményt nem foganatosítottak az illetékes hatóságok, ez alatt az egy év alatt a kérelmezőt mindössze egyszer hallgatták ki (**Assenov és társai kontra Bulgária**, 24760/94 sz. kérelem, 157. §).
- Szintén nem bizonyult elégségesnek az, amikor a terrorcselekményekkel összefüggésbe hozott kérelmezőt a négyéves előzetes letartóztatása alatt átlagosan évi kétszer hallgatták ki (**Debboub alias Hussein Ali kontra Franciaország**, 37786/97 sz. kérelem, 46. §).
- Ugyancsak a hatóságok terhére esik, ha az elnöklő bírót felmentik tisztségéből, és ezzel összefüggésben csak két év múlva tartanak újabb tárgyalást az ügyben (**Kalashnikov kontra Oroszország**, 47095/99 sz. kérelem, 120. §).
- Az is a „különös gondosság” követelménye sérelmének minősül, ha 10 hónapig tart a bíróságnak megállapítani az illetékessége hiányát (**Vaccaro kontra Olaszország**, 41852/98 sz. kérelem, 43. §).

3.3. AZ ENYHÉBB KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK VIZSGÁLATÁNAK KÖTELEZETTSÉGE

A fogva tartás ésszerűtlen elhúzódásának kérdésével rendkívül szorosan összefügg az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásának problémája.

A Bíróság töretlen gyakorlata értelmében az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése alapján a hazai bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során kötelesek érdemben megfontolni azon **alternatív intézkedések** alkalmazásának lehetőségét, amelyek **biztosítják az eljárási cselekményeken való megjelenést**. E kötelezettség forrása a „**least restrictive measure**” elve, amelynek értelmében a hatóságoknak a legitim cél (tehát az eljárás eredményes lefolytatásának) elérését a terhelt jogait **legkevésbé korlátozó intézkedés alkalmazásával** kell biztosítaniuk.

Az **Ilowiecki kontra Lengyelország ügy** (27504/95 sz. kérelem) panaszosa, Wojciech Ilowiecki a gyanú szerint jelentős kölcsönhöz kívánt jutni hamis

okiratok segítségével, és emiatt összesen több mint 21 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. Ezzel kapcsolatos ítéletében a Bíróság kimondta: „az 5. Cikk 3. bekezdése alapján a bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során **kötelesek megfontolni azon alternatív intézkedések alkalmazásának lehetőségét, amelyek biztosítják az eljárási cselekményeken való megjelenést.** Az Egyezmény nemcsak azt a jogot biztosítja, hogy a terheltet **ésszerű időn belül bíróság elé állítsák,** vagy az eljárás során szabadlábban védekezhessen, hanem arról is rendelkezik, hogy **a szabadlábba bocsátás olyan feltételekhez köthető,** amelyek biztosítják a terhelt eljárási cselekményeken való megjelenését.” A vonatkozó ügyben a Bíróság az Egyezménnyel ellentétesnek tekintette, hogy a „kérelmezőt a teljes időtartam alatt fogva tartották annak sorozatos, óvadék ellenében történő szabadlábba helyezési kérelmei ellenére, és a hatóságok **meg sem fontolták más olyan biztosítékok alkalmazásának lehetőségét,** amelyek garantálhatták volna az eljárási cselekményen való megjelenését. Nem mérlegelték azon »preventív intézkedések« alkalmazásának lehetőségét, amelyeket a lengyel jogrendszer kifejezetten lehetővé tesz a büntetőeljárás megfelelő lefolytatásának biztosítása céljából.”

Az egyik olyan visszatérő szempont, amelyet a Bíróság értékel az alternatív kényszerintézkedések alkalmazásával összefüggésben, **a kérelmező egészségi állapota.** A Bíróság hangsúlyozza: az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése nem értelmezhető úgy, hogy annak alapján a részes államok hatóságai kötelesek a fogvatartottat egészségi állapota miatt szabadon bocsátani, amennyiben azonban a fogva tartott terhelt komoly egészségügyi problémákkal küzd, úgy ezt a körülményt nyomatékosan figyelembe kell venni akkor, amikor a hazai bíróságok azt mérlegelik, hogy nem váltható-e ki a letartóztatás valamely alternatív intézkedéssel, a rossz egészségi állapot ugyanis mind a szökés, mind az eljárás befolyásolásának veszélyét csökkentheti.

A fent már hivatkozott **Jabłoński kontra Lengyelország ügyben** a kérelmező összesen 4 évet és 9 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. Lopás minősített esete, fegyveres rablás, valamint emberölés kísérletének gyanújával tartóztatták le. Fogva tartása alatt a kérelmező éhségsztrájkolt, rendszeresen önkárosítást követett el, valamint folyamatosan kérelmezte, hogy helyezték szabadlábba – bizonyos idő elteltét követően egészségi állapotára való hivatkozással is. A hatóságok érvelése szerint a kérelmező folyamatos önkárosításával maga akadályozta az eljárás megfelelő lefolytatását, emiatt nem lehetett előre látni például, hogy a kérelmező mikor lesz olyan állapotban, hogy a tárgyalásra elszállítható legyen. A Bíróság ugyanakkor megállapította: az ügyben eljáró bíróságok nem mérlegelték, hogy a kérelmező tárgyaláson való megjelenése más módon nem biztosítható-e, döntéseikben ennek nem adták indokát. A Bíróság azt is hangsúlyozta: egy idő után éppen a fogva tartás képezte akadályát az eljárás lefolytatásának, mivel erre tekintettel került a kérelmező egyre rosszabb fizikai és pszichés állapotba, így valamely alternatív intézkedés alkalmazása valószínűleg megkönnyítette volna a büntetőjogi felelősségre vonását. Mindezek alapján a Bíróság megállapította az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

Megjegyzendő továbbá, hogy – ritkábban ugyan, de – a Bíróság időnként az 5. Cikk 1. bekezdésével összefüggésben is vizsgálja az alternatív intézkedések lehetőségének

megfontolását. Elsődlegesen ez a kérdéskör akkor merül fel, amikor egy eredetileg jogszerűen elrendelt fogva tartás eléri azt a hosszt, amikor már kétségesse válik az ésszerűsége, és ilyenkor az enyhébb intézkedések szükségessége nyomatékosabban jelenik meg, ezért legtöbbször az 5. Cikk 3. bekezdése alatt találkozunk e problémával, azonban előfordul, hogy az előzetes letartóztatás szükségessége már az eljárás legelején – az alapos gyanú fennállása ellenére is – annyira gyenge lábakon áll, hogy a Bíróság egyezményesértésnek tekintí, ha a hazai hatóságok nem fontolják meg érdemben, hogy nem lehet-e kevésbé korlátozó módon elérni az intézmény célját. Példa erre a fent már elemzett **Ambruszkiewicz-ügy**, amelynek kérelmezője ugyan engedély nélkül távozott az első tárgyalásról, de a cselekmény annyira csekély súlyú volt, hogy a Bíróság a letartóztatás kezdeti elrendelését sem tartotta indokoltnak. Ebben az ügyben a testület hangsúlyozta: figyelemmel a cselekmény csekély súlyára, mindenképpen meg kellett volna fontolni, hogy az eljárás szabályai ellen valóban vétő kérelmezővel szemben nem elégséges-e valamilyen enyhébb intézkedés.

3.4. A VONATKOZÓ MAGYAR GYAKORLATRÓL

A magyar szabályozás alapvetően megfelel a Bíróság esetjogában kidolgozott követelményeknek. A Be. 136. § (1) bekezdése kifejezetten előírja, hogy a bíróságnak, az ügyésznek, illetőleg a nyomozó hatóságnak arra kell törekednie, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson, ha pedig a terhelt előzetes letartóztatásban van, az eljárást soron kívül kell lefolytatni.

A szabályozást tekintve bírálatként felvethető, hogy nem ír elő semmiféle jogkövetkezményt e kötelezettség megsértése esetére. Több olyan esetet ismerünk, amikor a bíró jelzi ugyan az előzetes letartóztatás meghosszabbítására vonatkozó végzésben, hogy a nyomozó hatóság nem tartja be a soronkívülség követelményét, indokolatlanul késlekedik egyes (az indítványokban adott esetben hónapok óta elvégzendőként feltüntetett) nyomozati cselekmények foganatosításával, azonban ettől függetlenül meghosszabbítja a letartóztatást, mivel megítélése szerint az általános és különös okok egyébként fennállnak.

Álláspontunk szerint a gyakorlat szintjén kezelhető lenne ez a probléma olyan módon (ami-re vannak is példák), hogy ilyen esetekben a bíró nem a törvény által megengedett maximális tartamra hosszabbítja meg a letartóztatást, hanem rövidebb időszakra, és amennyiben ezen időszak alatt sem történik előrelépés a nyomozásban, megszünteti az előzetes letartóztatást (adott esetben enyhébb kényszerintézkedés alkalmazása mellett). E megoldásra éppen a letartóztatás mellett szóló „valódi közérdeknek” a Labita-ügyben kidolgozott doktrínája jelenthet alapot, hiszen az a nyomós közérdek, amely a fogva tartást megalapozza, egyúttal a kérdéses bűncselekmény minél gyorsabb felderítését is értelemszerűen szükségessé teszi. Amennyiben a nyomozó hatóság indokolatlanul késlekedik egyes eljárási cselekmények foganatosításával, az egyúttal arra a következtetésre is alapot ad, hogy álláspontja szerint a kérdéses ügygel összefüggésben nem áll fenn olyan nyomós közérdek, amely a soronkívülséget szükségessé teszi. Ez esetben azonban a bíróság aggálytalanul levonhatja azt a következtetést, hogy hiányzik az a körülmény is, amely – figyelembe véve az ártatlanság vélelmét is – a szabadságelvonás fenntartását valóban indokolttá teszi.

A magyar eseti döntésekben és általános iránymutatásokban megjelenő elvek is összhangban vannak a strasbourgi követelményrendszerrel.

A BH2009. 43. számon közzétett eseti döntés például hangsúlyozza, hogy a bíróságnak törekednie kell arra, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson, és az eljárást soron kívül kell lefolytatnia, ami azt is jelenti, hogy a bíróságok hivatalbóli kötelességét képező vizsgálatok (így a hatáskör vizsgálatának) elvégzése nyilvánvalóan nem járhat együtt az érdemi elintézés egyidejű, több hónapig tartó (a konkrét ügyben egy évet is elérő) mellőzésével. Némiképpen összhangban a késedelem következményeivel összefüggésben fent kifejtettekkel a BH azt is rögzíti, hogy ha „a bizonyítási eljárás hosszú időn át nem haladt előre, akkor az eredeti [letartóztatási] okokat fokozott gondossággal kell felülvizsgálni”.

Szintén hozhatók jó hazai példák az alternatív intézkedésekkel kapcsolatos iránymutatásra is. Így a BKv 99. értelmében a **bíróságnak vizsgálnia kell, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok nem valósíthatók-e meg enyhébb kényszerintézkedéssel**, és amennyiben a bíróság az előzetes letartóztatás meghosszabbítása helyett elegendőnek tartja a házi őrizet elrendelését, akkor e kényszerintézkedést kell alkalmaznia.

A gyakorlatban azonban ezek az elvek nem érvényesülnek maradéktalanul. Áttekintve a magyar ügyekben hozott strasbourgi döntéseket, megállapítható, hogy valamennyi, előzetes letartóztatással összefüggő ügyben többé-kevésbé azonos indokok alapján marasztalja el a magyar hatóságokat a Bíróság: a kezdetben még indokoltnak tekinthető szabadságelvonást ésszerűtlenül hosszú ideig tartják fent, mégpedig úgy, hogy az eljárás és a terhelt egyedi körülményeit nem veszik figyelembe, automatikusan hivatkoznak az eljárás meghíúsításának és/vagy a szökésnek a veszélyére (utóbbi tekintetében általában kizárólag a kiszabható büntetés súlyosságát figyelembe véve), és abban az esetben sem fontolják meg ténylegesen az enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásának lehetőségét, ha azt az egyedi körülmények (pl. a terhelt egészségi állapota) indokoltá tennék.

Az **A.B. kontra Magyarország ügy** (33292/09 sz. kérelem) üzletszerű kéjlgés elősegítésével, kitartottsággal, rongálással és zsarolással gyanúsított, majd vádolt kérelmezője összesen 1 évet és 11 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt az eljárás kezdetekor megpróbálták előállítani, azonban nem tartózkodott otthon, amikor azonban tudomást szerzett arról, hogy keresik, önként jelentkezett a rendőrségen. 2007. január 19-én a bíróság elrendelte a kérelmező előzetes letartóztatását, amit az eljárás meghíúsításának veszélyével indokolt. A kérelmező előzetes letartóztatását többször meghosszabbították, elsősorban a tanúk befolyásolásának veszélyére hivatkozva. A nyomozati szakban született számos bírói döntés túlnyomó része nem utalt szökésveszélyre. A vádemelés után – amikor az eljárás meghíúsításának veszélye nyilvánvalóan elenyészett, illetve nagyon lecsökkent – a kényszerintézkedés tárgyában hozott döntések ismét elkezdtek a szökésveszélyre hivatkozni, mondván, hogy a kiszabható szankció súlyossága ezt a kérelmező büntetlen előélete, rendezett családi élete és önkéntes jelentkezése ellenére indokoltá teszi.

A Bíróság leszögezte (25. §): „a hazai hatóságok megfontolásai »relevánsak« voltak a kérelmező ügyében, de egy idő után nem minősülhettek »elégészesnek«. Különös tekintettel arra, hogy a hatóságok – a vádak súlyosságán kívül – nem hoztak fel semmilyen érvet annak alátámasztására, hogy a kérelmező

szökésétől kell tartani, **amit a Bíróság aggályosnak tart annak fényében, hogy a kérelmező önként jelentkezett a rendőrségen** [...]. A Bíróság számára ebben az összefüggésben nem tűnik relevánsnak, hogy a kérelmező egyik bűntársa megszökött [...], mivel ebből a kérelmező várható magatartására nézve semmilyen következtetést nem lehet levonni.”

Szintén nem találta meggyőzőnek a Bíróság a **Baksza kontra Magyarország ügyben** (59196/08 sz. kérelem) a kiszabható büntetés súlyosságára való folyamatos hivatkozást az autólopásokkal gyanúsított/vádolt kérelmező esetében, aki 2 év 4 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. A Bíróság úgy találta, hogy ilyen hosszú ideig pusztán erre a körülményre nem lehet alapítani a szabadságelvonást, különös tekintettel arra, hogy a kérelmezőnek legális jövedelme, kiskorú gyermeke volt és több családtagját is támogatta anyagilag. A Bíróság ezért arra a következtetésre jutott, hogy a szökésveszély mint letartóztatási ok „releváns” volt, de bizonyos idő elteltével megszűnt „elégségesnek” lenni, így a letartóztatást egyezményisértőnek minősítette.

Bizonyos idő elteltével még a legsúlyosabb cselekmények gyanúja/vádja esetén sem elégszik meg a Bíróság a lehetséges büntetésre való utalással az előzetes letartóztatás hivatkozási alapjaként. A magyar joggyakorlatban sor került a maximális időtartamot indokolatlanul túllépő előzetes letartóztatás fenntartására. A **Maglódi kontra Magyarország ügyben** (30103/02 sz. kérelem, 38–40. §) a kérelmezőt emberölés vádjával tartóztatták le, és összesen 4 év 5 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. Az előzetes letartóztatás indoka – tekintettel a kérelmezővel szemben felmerült vádak súlyosságára – a bűntársakkal való összejátszás és a szökés veszélye volt. Annak ellenére, hogy a kérelmező arra hivatkozott, hogy családi és személyi körülményei miatt nem szökne meg, a bíróságok folyamatosan meghosszabbították az előzetes letartóztatást. A Bíróság kimondta: négy évet meghaladó időtartam mellett csak kényszerítő erejű érvek győzhették volna meg arról, hogy a kérelmezőt szükséges volt ennyi időn keresztül előzetes letartóztatásban tartani. Ilyen – a kérelmezőre konkretizált – érvek vagy körülmények hiányában Magyarország nem tudta elégséges indokát adni a letartóztatás tartamának.

Mivel a magyar gyakorlat szerint is elenyészlik, illetve jelentősen csökken az eljárás meghúzásának veszélye a nyomozás lezárása után, gyakoribb, hogy az egyedileg meg nem alapozott szökésveszélyre hivatkozva fenntartott előzetes letartóztatásokkal kapcsolatban állapítja meg a Bíróság a magyar hatóságok egyezményisértését, de az eljárás veszélyeztetésének körében is találunk olyan ügyet, ahol a strasbourgi testület úgy ítélte meg, hogy az ügy egyedi körülményei figyelmen kívül maradtak az előzetes letartóztatásra vonatkozó magyar eljárás során.

Az **Imre kontra Magyarország ügy** (53129/99 sz. kérelem, 39–48. §) – visszaesőnek számító – kérelmezője közel 2 évet és 10 hónapot töltött előzetes letartóztatásban, miután amfetaminárusítás közben tetten érték egy szórakozóhelyen. A Bíróság megítélése szerint kezdetben a bűncselekmény alapos gyanúja és az összejátszás veszélye elégséges indokul szolgált a kérelmező előzetes letartóztatásához, úgy ítélte azonban meg, hogy az idő múlásával az összejátszás

veszélye megszűnt elégséges indoknak lenni, különös tekintettel arra a tényre, hogy időközben a kérelmező két bűntársát is letartóztatták.

Több ügyben szolgált az egyezményesítés megállapításának alapjául, hogy a magyar bíróságok nem fontolták meg érdemben az enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásának lehetőségét. Ezek közül kettőben felmerült, hogy erre a fogva tartott terhelt súlyos egészségügyi problémái ellenére nem került sor.

Az **X.Y. kontra Magyarország ügy** (43888/08 sz. kérelem, 40–42. §) kérelmezőjét előbb tanúként hallgatták ki egy gépkocsilopási ügyben, majd néhány hónappal később, 2007. november 15-én az általa a kihallgatása során megjelölt címen őrizetbe vették, és elrendelték előzetes letartóztatását. A Bíróság az ügyben megállapította: azzal, hogy a kérelmező több mint hat hónapot töltött előzetes letartóztatásban (ebből egy hónapot úgy, hogy az a magyar jogszabályoknak sem felelt meg), és a bíróságok **nem vizsgálták meg**, hogy előzetes letartóztatását **kevésbé korlátozó intézkedéssel** ki lehet-e váltani, Magyarország megsértette az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdését. Erős indokok szóltak a szökés veszélye ellen, hiszen a kérelmező legális jövedelméből kiskorú gyermekét és családját tartotta el, lakáshitelt fizetett, és a vele szemben folytatott korábbi büntetőeljárás során minden tárgyaláson megjelent. Ráadásul fogva tartását akkor sem szüntették meg, amikor az előzetes letartóztatásban elszenvedett szexuális erőszak miatt rendkívül súlyos pszichológiai és egyéb egészségügyi problémái jelentkeztek. A férfit végül 2008. május 29-én helyezték szabadlábra, először házi őrizetbe, majd lakhelyelhagyási tilalom hatálya alá került, 2009 novemberében pedig minden kényszerintézkedést megszüntettek vele szemben. Figyelemmel az ügy sajátosságaira, a szökésveszélyt nagyban gyengítő (de a magyar bíróságok által figyelembe nem vett) egyéni körülményekre, valamint a súlyos pszichés tünetek értékelésének hiányára, a Bíróság a kb. 6 hónapos tartamot is ésszerűtlenül hosszúnak ítélte.

A **Hagyó kontra Magyarország ügyben** (52624/10 sz. kérelem, 58–60. §) a Bíróság szintén hosszasan foglalkozott az egészségi állapot kérdésével. Az ügyben Hagyó Miklós mentelmi joga elvesztését követően több mint kilenc hónapot töltött előzetes letartóztatásban, amelyet az esetleges szökés és az eljárás meghiúsításának veszélyére hivatkozva rendeltek el, illetve tartottak fent.

Ítéletében a Bíróság – egyebek mellett – megállapította az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét. Döntésében emlékeztetett, hogy esetjoga szerint a hazai hatóságok főszabály szerint **nem kötelesek az érintettet egészségügyi okokból szabadon bocsátani**, vagy civil kórházban elhelyezni annak érdekében, hogy valamely meghatározott kezelésben részesüljön. Ugyanakkor amikor a hatóságok döntést hoznak arról, hogy a terheltet továbbra is letartóztatásban kell tartani, vagy szabadon lehet bocsátani, **kötelesek megfontolni, hogy nem biztosítható-e az eljárási cselekményeken való jelenléte alternatív intézkedésekkel**. Hagyó Miklós esetében a Bíróság úgy látta, hogy a több mint kilenc hónapig tartó előzetes letartóztatás tartama alatt a bíróságok nem fontolták meg érdemben a kevésbé korlátozó kényszerintézkedés, így pl. házi őrizet alkalmazásának lehetőségét. Ezt a Bíróság különösen **annak fényében tartotta aggá-**

lyosnak, hogy a hatóságok a letartóztatás kezdetétől fogva tisztában voltak a kérelmező súlyos egészségügyi problémáival. Ennek ellenére fenntartották a kérelmező fogva tartását, figyelmen kívül hagyva azt a körülményt, hogy egészségi állapota folyamatosan romlott a büntetés-végrehajtási intézetben. Ezért a Bíróság úgy ítélte meg, hogy **a kérelmező elhúzódó fogva tartása nem minősülhetett „szükségesnek”** az eljárás megfelelő lefolytatása szempontjából, a bíróságok által hivatkozott indokok nem támasztották alá megfelelően a kérelmező ilyen hosszúságú fogva tartását.

A rendelkezésre álló statisztikák szintén kétségeket vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy vajon valóban csak a legszükségesebb esetben kerül-e a sor a terheltek szabadságának teljes elvonására.

Az adatok ugyanis azt mutatják, hogy azokban az esetekben, amikor a bíróságok úgy ítélik meg, hogy valamiféle intézkedésre szükség van az eljárás sikeres lefolytatása érdekében, nagyságrendekkel gyakoribb a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése/fenntartása, mint más, a személyi szabadságot kevésbé korlátozó kényszerintézkedéseké. A vádemeléskor elrendelt/fenntartott kényszerintézkedések vizsgálatából kitűnik, hogy míg 2009 és 2011 között összesen 7 840 terhelt volt előzetes letartóztatásban az eljárásnak ebben a fázisában, addig 543-an álltak lakhelyelhagyási tilalom alatt és 142-en voltak házi őrizetben, azaz még ha összeadjuk is e két különböző intézkedés alatt állók számát, azt mondhatjuk, hogy kevesebb mint tizedannyi esetben látták a bíróságok elégségesnek az enyhébb intézkedés alkalmazását. Ha figyelembe vesszük, hogy a tapasztalatok alapján azok, akik a vádemeléskor házi őrizetben vannak vagy lakhelyelhagyási tilalom alatt állnak, a nyomozás vagy annak egy része alatt általában az előzetes letartóztatást is „megjárják”, azt mondhatjuk, hogy a magyar bírói gyakorlat elsődlegesen a teljes szabadságkorlátozáshoz nyúl, és csak nagyon ritkán „kockáztatja meg” a kevésbé jogkorlátozó intézkedés elrendelését.

Év	Megvádolt személyek száma	A kényszerintézkedések száma vádemeléskor összesen	Ebből				
			őrizetben lévőek száma	előzetes letartóztatásban lévőek száma	lakhelyelhagyási tilalom alatt állók száma	házi őrizetben lévőek száma	ideiglenes kényszerszergyógykezelés alatt állók száma
2009	91 387	3 084	285	2 532	193	56	18
2010	91 073	3 249	348	2 667	181	42	11
2011	93 751	3 304	456	2 641	149	44	14

Forrás: Büntetőbíróság előtti ügyészeti tevékenység főbb adatai, 2012. év. Legfőbb Ügyészség, 2013, 43.o.

A kényszerintézkedésről való döntés során a bíróságoknak figyelemmel kell lenniük az előzetes letartóztatás körülményeire is. A terhelt személyi szabadsága csak akkor és olyan mértékben korlátozható, ha és amilyen mértékben arra a büntetőeljárás céljának elérése vagy további bűncselekmény megelőzése érdekében szükség van, a bírónak tehát arányossági vizsgálatot kell végezniük. Annak mérlegelése során azonban, hogy milyen mértékű jogkorlátozást jelent a szabadságelvonás (mi van tehát a mérleg egyik serpenyőjében), arra is tekintettel kell lenni, hogy a fogva tartást milyen körülmények között foganatosítják, hiszen nyilvánvalóan nagyobb fokú korlátozást jelent a letartóztatás akkor, ha a fizikai körülmények kifejezetten rosszak, ha a fogvatartott egyes jogai (pl. a külvilággal való kapcsolattartás lehetősége) csak szűk keretek között érvényesülnek.

Ebből a szempontból kiemelt jelentősége van a rossz magyarországi börtönviszonyoknak, és annak, hogy az előzetes letartóztatottak számos tekintetben kedvezőtlenebb helyzetben vannak még a jogerős, fegyház fokozatú szabadságvesztésüket töltő elítélteknél is.

Elmondható, hogy a magyar büntetés-végrehajtási intézményrendszert általában jellemző túlszűfolttság az úgynevezett „előzetes házakban” az átlagosnál is nagyobb. Az alapvető jogok biztosa több jelentésében megállapította, hogy a megyei büntetés-végrehajtási intézetek – helyenként 200%-ot is meghaladó – túlszűfolttsága, amely néhány helyen a fogvatartottak háromemeletes ágyakon való elhelyezését teszi szükségessé, embertelen, megálló bánásmódot, illetve büntetést jelent.⁶ A Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő programjának keretében tett látogatások – nem meglepő – tapasztalatai szerint az ombudsmani vizsgálatok óta eltelt időben tovább növekedett fogvatartotti létszám fokozta a helyzet súlyosságát.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet I. számú egységébe például a jogszabályok szerint 94 főt lehetne befogadni, a 2013. április végi látogatás idején azonban 255 főt tartottak ott fogva, vagyis az objektum „kihasználtsága” 271%-os volt. A legkisebb, egy főre jutó szabad mozgástér a legzsúfoltabb zárkában a megfigyelők becslése alapján 0,5 m² volt, ami nyolcada annak, ami alatt a fogva tartás embertelen bánásmódnak minősül a Bíróság joggyakorlata szerint, és hatoda annak, amekkorát a magyar jogszabályi előírás szerint „lehetőleg” biztosítani kell.

A túlszűfolttság következtében vannak olyan zárkák az I. számú egységben, ahol háromemeletes ágyak találhatóak. Több zárkában nem volt elkülönített vécé. A megfigyelők hangsúlyozták: „A fogvatartottak egy része akár napi 23 órát is a túlszűfolt, nem elkülönített WC-vel rendelkező zárkában tölt, ugyanabban a légtérben végzik szükségüket és étkeznek, és néhány zárkában annyira kicsi a mozgástér, hogy a lehajtott WC-deszkán ülve kénytelenek étkezni.”⁷

A napi 23 órányi bezártság (amelynek tekintetében még a jogerős börtönbüntetésüket töltők is jobb helyzetben vannak az előzetes letartóztatottnál, mivel az ő zárkájuk ajtaja napközben nyitva van) szintén összefüggésben van a zsúfolttsággal, hiszen a szabadabb mozgást részben azért nem tehetik lehetővé az intézetek, mert a terheltsáruk megfelelő elkülönítését a jelentős létszám mellett nem tudnák megfelelően biztosítani.

Speciális helyzetük miatt az előzetes letartóztatottak a munkáltatásban is csak korlátozottan vehetnek részt, mivel nem lehet kiszámítani, mikor

6 Lásd pl.: OBH 4841/2007. számú jelentés, AJB 905/2010. számú ügyben született jelentés.

7 A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben 2013. április 29–30-án tett látogatásról, 8. o.

szabadulnak, így azt sem, hogy „megéri-e” a betanításuk, ezért a munkáltatók jellemzően a jogerősen elítélteket részesítik előnyben. Ezzel azonban a letartóztatottak elesnek a potenciális bevételtől, ami jelentős negatív hatással van többek között a hozzátartozóikkal való kapcsolattartásra is.

Ugyancsak a nagy fogvatartotti létszám eredménye, hogy a jogszabály által garantált jogsultságoknak az intézetek jellemzően csak a jogszabályban előírt minimumát biztosítják, így az előzetes letartóztatott hetente egyszer zuhanyozhat, havonta kétszer – általában – egy órára láthatja a hozzátartozóit, és így tovább.

Emellett figyelembe veendő, hogy a Bíróság már több esetben megállapította: a magyar hatóságok azzal, hogy hosszú ideig zsúfolt körülmények között tartották fogva az érintett kérelmezőket, megsértették az Egyezmény 3. Cikkét, amely a kínzás, embertelen, vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés tilalmát mondja ki (pl. **Szél kontra Magyarország**, 30221/06 sz. kérelem; **Fehér kontra Magyarország**, 69095/10 sz. kérelem; és a fent már említett **Hagyó-ügy**).

Ugyanúgy, ahogy az érintett egészségi állapotát figyelembe kell venni az enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásáról való döntéskor, a letartóztatás okozta korlátozás mértékének meghatározásakor is tekintettel kell arra lenni, hogy a személyi szabadságelvonásán túl milyen „megterhelést” jelentenek az előzetes letartóztatás foganatosításának körülményei az egyébként ártatlannak tekintendő terheltekre, és ennek fényében kell értékelni, hogy a fogva tartásuk megfelel-e az arányosság követelményeinek.

4. AZ 5. CIKK 4. BEKEZDÉSÉRŐL

Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.

A Bíróság állandó gyakorlata szerint annak az eljárásnak, amelynek során döntés születik az előzetes letartóztatásról, nem kell egy büntetőeljárásban érvényesülő valamennyi garanciát tartalmaznia, ugyanakkor jellegében „bíróságinak” kell lennie, ami azt jelenti, hogy – a letartóztatás funkciója és az eljárás ezen fázisának jellegzetességei által megszabott határokon belül – érvényesülniük kell azoknak a legfontosabb tartalmi követelményeknek, amelyek egy bírósági eljárásnak a 6. Cikk értelmében vett tisztességességét biztosítják.

A **Reinprecht kontra Ausztria ügyben** (67175/01 sz. kérelem, 36–40. §) például a Bíróság rögzítette, hogy míg a terhelt védőhöz való joga olyan alapvető követelmény, amelynek az előzetes letartóztatásról döntő eljárás során is teljesülnie kell, addig a nyilvánosság elvének (amely pedig a 6. Cikknek fontos eleme) nem kell érvényesülnie ahhoz, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése a strasbourgi mércének megfelelően.

Az alábbiakban azt a két, „bírósági” eljárásra is irányadó követelményt elemezzük, amelynek betartása a Bíróság következetes gyakorlata szerint az előzetes letartóztatásról döntő eljárások során is elengedhetetlen, és amelynek megsértése akkor is a terhelt egyezményes jogainak csorbitását eredményezi, ha a tartalmi, „anyag” szabályok értelmében az előzetes

letartóztatása egyébként jogszerű lett volna: a kontradiktórus eljáráshoz és az indokolt döntéshez való jogot.

4.1. HOZZÁFÉRÉS AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁST MEGALAPOZÓ BIZONYÍTÉKOKHOZ A NYOMOZATI SZAKBAN

A Bíróságnak a tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatos gyakorlatában kiemelt fontossággal bír a „fegyveregyenlőség elve”, amelynek értelmében az eljárásban részt vevő felek jogosultságainak „méltányos egyensúlyban” kell lenniük. Ezért mindegyik félnek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a saját álláspontját olyan feltételekkel tudja előadni, amelyek mellett az eljárásban részt vevő többi féllel szemben nem kerül hátrányos helyzetbe (lásd pl. a **Kress kontra Franciaország ügyet**, 39594/98 [NK] sz. kérelem, 72. §).

A Bíróság a fegyveregyenlőség elvének érvényesülését az előzetes letartóztatásról szóló eljárásban is elvárja. A **Nikolova kontra Bulgária ügyben** (31195/96 sz. kérelem, 58. §) a testület kimondta: „annak az eljárásnak, mely során az előzetes letartóztatásról döntenek, kontradiktórusnak kell lennie és mindig biztosítania kell a »fegyveregyenlőség« elvének érvényesülését a felek, vagyis az ügyész és a fogvatartott között. [...] A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek ismerete alapvetően fontos ahhoz, hogy az ügyfele fogva tartásának jogszerűségét cáfolni tudja.”

A Bíróság ezt a követelményt a legsúlyosabb bűncselekmények gyanúja miatt folyó eljárásokban is érvényesíti. A **Svipsta kontra Lettország ügy** (66820/01 sz. kérelem) üzletasszony panaszosát négy terhelttársa vallomása alapján az azal a gyanúval tartóztatták le, hogy személyes bosszúvágytól hajtva ő adott utasítást a Nemzeti Privatizációs Ügynökség divízióvezetőjének megölésére. A kérelmező 2000 júniusától a jogerős döntés 2002. szeptemberi megszületéséig előzetes letartóztatásban maradt.

A nyomozás során a kérelmező védője többször kért betekintést a nyomozati iratokba, de erre a hatóságok csak a 2011. májusi vádemelést követően biztosítottak lehetőséget, így a védelem értelemszerűen az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló bizonyítékokat sem ismerhette meg, és így ezek cáfolatára sem volt módja. A Bíróság ezt a fegyveregyenlőség elvének sérelme miatt az 5. Cikk 4. bekezdésébe ütközőnek ítélte a következő érvek alapján (137–138. §): „A Bíróság legitimnek fogadja el a nyomozások hatékony lefolytatására irányuló igényt, amely adott esetben azt is szükségessé teheti, hogy az összegyűjtött adatok egy részét a bizonyítékok manipulálásának, illetve az igazságszolgáltatás sikere aláásásának megakadályozása érdekében titokban tartsák a védelem előtt. Ezt a legitim célt azonban nem lehet olyan módon megvalósítani, amely a védelemhez való jogot jelentős mértékben csorbítja. Ezért azt az információt, amely alapvető fontosságú a fogva tartás jogszerűségének megítéléséhez, minden esetben hozzáférhetővé kell tenni a megfelelő formában az érintett védője számára. [...] Úgy tűnik, hogy [amikor a kérelmező védője a betekintést kérte] a terjedelmes akta számos olyan bizonyítékot tartalmazott, amely kulcsszerepet játszott abban, hogy a hatóságok szükségesnek találták a kérelmező fogva tartásának fenntartását. Nemcsak a kérelmezőt az emberölés

megszervezőjeként megnevező vádlottársak vallomásai minősülnek ilyenek [...], hanem a különböző tanúvallomások, tárgyi bizonyítékok, szakvélemények és nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében szerzett egyéb adatok is, amelyekre a letartóztatás meghosszabbítására irányuló ügyési indítványok hosszasan hivatkoztak. Ezért létfontosságú lett volna a védelem számára, hogy betekintést nyerhessen az aktába a 2001 januárjában már hat hónapja tartó letartóztatás szükségességének megkérdőjelezése érdekében. E lehetőség nélkül a kérelmező letartóztatását érintő eljárás nem tett eleget a fegyveregyenlőség alapvető követelményének, amely a tisztességes eljárás egyik lényegi eleme.”

Meg kell jegyezni, hogy nemcsak a strasbourgi esetjog, hanem az európai uniós jog is előírja a letartóztatást megalapozó bizonyítékoknak a védelem elé tárását. Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról kimondja [7. cikk (1) bekezdés]: „Amennyiben valakit a büntetőeljárás bármely szakaszában őrizetbe vesznek, illetve fogva tartanak, a tagállamok biztosítják, hogy az adott ügygel kapcsolatos, az illetékes hatóságok birtokában lévő dokumentumokat, amelyek nélkülözhetetlenek az őrizetbe vétel ellen a nemzeti jog szerinti eredményes panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának nemzeti jog szerinti eredményes kezdeményezéséhez, az őrizetbe vett személy vagy ügyvédje rendelkezésére bocsássák.”

Az irányelv preambuluma 30. pontja azt is egyértelművé teszi, hogy az iratmegismerési jog mindenféle releváns bizonyítékra vonatkozik, és azt olyan időben kell biztosítani, amely megfelelő felkészülési időt biztosít a védelemnek, tehát adott esetben a betekintésnek a nyomozási bíró ülésén való lehetővé tétele sem feltétlenül elégséges: „Az olyan iratokat és adott esetben fényképeket, képi és hangfelvételeket, amelyek a nemzeti jog értelmében nélkülözhetetlenek az őrizetbe vétel elleni eredményes panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának eredményes kezdeményezéséhez, a gyanúsított vagy vádlott, illetve ügyvédje rendelkezésére kell bocsátani legkésőbb azt megelőzően, hogy az illetékes igazságügyi hatóság dönt az őrizetbe vételnek vagy a fogva tartásnak az EJE [az Egyezmény] 5. cikkének (4) bekezdése szerinti jogszerűségéről, és kellő időben ahhoz, hogy az őrizetbe vétel elleni panasztételhez, vagy a fogva tartás jogszerűsége felülvizsgálatának kezdeményezéséhez fűződő jogot a gyanúsított vagy vádlott eredményesen gyakorolhassa.”

4.2. AZ INDOKOLT DÖNTÉSHEZ VALÓ JOG

A Bíróság töretlen gyakorlata szerint az előzetes letartóztatásról döntő eljárás tisztességeségének egyik feltétele, hogy a bíróságok érdemben megvizsgálják a védelem által felhozott releváns érveket, és döntésükben megfelelően részletezzék az ezekkel kapcsolatos álláspontjukat.

A Hamanov kontra Bulgária ügyben (44062/98. sz. kérelem, 82–84. §) a Bíróság kimondta: „a fogva tartás jogszerűségéről döntő bíróságnak nemcsak az eljárási szabályok betartását kell vizsgálnia, hanem a szabadságkorlátozás alapjául szolgáló gyanú megalapozottságát, valamint a fogva tartás céljának [azaz a különös letartóztatási okoknak] a megalapozottságát is. [...] Noha az 5. Cikk 4. bekezdése alapján nem kötelező megvizsgálni minden egyes érvet, amely az előzetes letartóztatott beadványaiban szerepel, a fogva tartással szembeni fellebbezésről döntő bírónak mérlegelnie kell a fogvatartott által előadott azon konkrét tényeket, amelyek alkalmasak rá, hogy megkérdőjelezzék a szabadságelvonnak az

Egyezmény értelmében vett »jogszerűségéhez« szükséges feltételek fennállását. A [kérdéses esetben] a fogvatartott beadványai tartalmaztak ilyen konkrét tényeket, amelyek nem voltak sem életszerűtlenek, sem lényegtelenek. Azzal, hogy a hazai bíróságok nem vették ezeket figyelembe az eljárásuk során, megszegték azon kötelezettségüket, hogy az Egyezmény 5. Cikk 4. bekezdésének megfelelő bírósági felülvizsgálatot biztosítsanak.”

A **Hamanov-ügy** kérelmezője összesen 2 évet és 7 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. 1996 márciusában tartóztatták le, a gyanú szerint hivatali kötelezettségeinek megszegésével 35 külföldi pénzátutalást engedélyezett azért, hogy másoknak jogosulatlan előnyt szerezzen. Összesen nyolc személyt helyeztek vád alá az ügyben. Az előzetes letartóztatás indokai között elsősorban és visszatérően az szerepelt, hogy a kérelmezőt súlyos szándékos bűncselekmény elkövetésével vádolják, ezen túlmenően a bíróságok arra is hivatkoztak, hogy a kérelmező akadályozná a nyomozást vagy újabb bűncselekményt követne el. A kérelmező folyamatosan kérelmezte a szabadlábra helyezését, ennek során főként arra hivatkozott, hogy felesége és gyermeke miatt nem szökne meg, valamint arra, hogy a nyomozást nem tudná akadályozni, hiszen annak során már minden bizonyítékot beszereztek, továbbá nem tudna újabb bűncselekményt elkövetni, hiszen felmondtak neki a bankban, ahol korábban dolgozott, ráadásul az ügyben megvádolt többi személyt óvadék ellenében szabadon bocsátották. A kérelmező szabadlábra helyezési kérelmeit a bolgár hatóságok minden esetben elutasították. Ügyében végül 1998 októberében született ítélet.

A Bíróság azt is egyértelművé teszi, hogy még ha a bíróságok meg is fontolják a védelem érveit, nem teljesülnek az 5. Cikk 4. bekezdésének feltételei, ha a döntés nem részletezi megfelelően, hogy ezeket az érveket miért vetette el a bíróság, illetve miért nem tartotta elég nyomósnak a letartóztatás megszüntetéséhez, vagy enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásához. A Bíróság számos döntésében hangsúlyozza: a bűncselekmény, illetve a kiszabható büntetés súlyosságára való ismételt és automatikus hivatkozás nem fogadható el egy nagyon rövid kezdeti időszakot követően.

A fent már hivatkozott **Svipsta-ügyben** például (130–134. §) a kérelmező előzetes letartóztatását hat alkalommal hosszabbították meg a lett bíróságok – minden esetben rövid, sztereotipikus, tulajdonképpen csak a törvényszöveg idézésére szorítkozó döntésekben. A lett kormány a strasbourgi eljárásban arra hivatkozott, hogy ennek nincs jelentősége, mivel a döntések meghozatalát megelőző üléseken a bíróságok megfelelően meghallgatták a feleket, elolvasták beadványaikat, és ezeket alaposan megfontolva döntöttek a kényszerintézkedésről. A Bíróság ezt a védekezést a következőkkel utasította el: **„a leírt bírói döntés az, ami a legpontosabban feltárja a bíró megfontolásait és érvelését. A jelen ügyben a hat végzés egyike sem tartalmazott semmiféle utalást arra, hogy a döntést hozó bíró az elé tárt érveket, illetve tényeket figyelembe vette volna.”**

Az ügyben a Bíróság azt is észrevételezte, hogy a hat végzés – a dátumokat és egyéb, formai körülményeket leszámítva – gyakorlatilag szóról szóra megegyezett, bizonyos döntéseknek még a nyomtatási formátuma is teljesen azonos volt, amit a Bíróság a védelmi érvek érdemi megfontolásának elmaradását alátámasztó körülményként értékelt, és úgy ítélte meg, hogy a lett elsőfokú

bíróságok gyakorlata a kérdéses ügyben „az 5. Cikk 4. bekezdésében foglalt garanciák megtagadása klasszikus esetének” tekinthető.

4.3. A VONATKOZÓ MAGYAR GYAKORLATRÓL

A releváns strasbourgi döntések áttekintése alapján elmondható, hogy mindkét fent vizsgált kérdésben hagy kívánnivalót maga után a magyar gyakorlat.

4.3.1. A BIZONYÍTÉKOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS

Az egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény által a Be.-be iktatott módosítások hatálybalépését megelőzően az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló bizonyítékok megismerhetősége – legalábbis az irányadó gyakorlat mellett – jelentősen korlátozva volt.

A Be. 186. § (1) bekezdése értelmében aki a nyomozási cselekményen jelen lehet, az arról készült jegyzőkönyvet nyomban megtekintheti, a (2) bekezdés szerint pedig a gyanúsított, a védő és a sértett a nyomozás során is megtekintheti a szakvéleményt, az egyéb iratokat pedig akkor, ha az a nyomozás érdekeit nem sérti. A nyomozási bíró ülésének szabályairól rendelkező Be. 211. § (3) bekezdése szerint az ülésen az indítványozó az indítványt megalapozó bizonyítékokat írásban előterjeszti, vagy szóban előadja. A jelenlevőknek módot kell adni arra, hogy az indítványozó bizonyítékait megismerjék, azonban csak „a 186. § keretei között”. Ez utóbbi rendelkezést a magyar gyakorlat sokáig úgy értelmezte, hogy a terhelt akkor is csak azokat az iratokat ismerheti meg, amelyeket a 186. § értelmében mindenképpen megtekinthet a nyomozás során, ha a letartóztatás alapjaként az ügyészi indítvány egyéb bizonyítékokra is hivatkozik. Ennek az értelmezésnek az egyezményellenességét több strasbourgi döntés is kimondta.

A probléma jelentőségét a legplasztikusabban a már hivatkozott **Hagyó-ügy** szemlélteti. Ebben az ügyben a védelem számos érvet hozott fel a szökésveszély cáfolatára, így hangsúlyozta, hogy „a kérelmező, noha hónapok óta tudta, hogy mentelmi jogának megszűnése után nagy valószínűséggel meggyanúsítják, [mentelmi joga fennállása ellenére] nem hagyta el az országot. Felhívta rá a figyelmet, hogy a Budapesti Közlekedési Vállalat állítólagos korrupciós ügyei nagy nyilvánosságot kaptak, és hogy tekintettel az egyéb gyanúsítottaknak a folyamatban lévő nyomozás során tett vallomásaira, a kérelmező meggyanúsítása több mint valószínű volt. A kérelmező többször is cáfolta a sajtó értesüléseit, miszerint el kívánja hagyni az országot, és 2010. május 11-én jelezte a hatóságoknak, hogy hajlandó együttműködni velük.” (8. §) A védelem azt is felhozta, hogy a kérelmező néhány hónappal a meggyanúsítása előtt visszafizetett egy jelentős összegű (16 milliós) hitelt, ami szintén cáfolja a szökési szándékot (13. §). Mindezek ellenére a bíróságok egymást követő végzéseikben megállapították, hogy fennáll a szökésveszély, amelynek megalapozásaként arra hivatkoztak: a nyomozás során „adat” merült fel arra nézve, hogy a kérelmező külföldre kíván szökni, ezt a körülményt azonban nem részletezték (10. §).

A védelem többször kérte mind az ügyésztől, mind a bíróságoktól, hogy megismerhesse ezt a bizonyos, szökési szándékra utaló adatot, azonban a hatóságok

ezt a kérést nem teljesítették, és az állítólagos bizonyíték akkor sem került elő, amikor a nyomozás befejezése után a védelem teljes hozzáférést kapott az iratokhoz.

Az egyezményesértés megállapításakor e Bíróság ezt a körülményt hangsúlyosan vette figyelembe, mondván (56. §): „a Bíróság úgy találja, hogy a gyanúsítás súlyossága bár kétségtelenül »releváns«, de önmagában nem »elégleges« indok a kérelmező szabadságának elvonására a teljes kilenc hónapos időszakra nézve. E vonatkozásban **a Bíróság nem tekinthet el attól a tényről, hogy az az állítólagos bizonyíték, amely a hatóságok szerint a kérelmező szökési szándékát alátámasztotta, soha nem került elő.**”

Mivel a kormány nem tudta igazolni, hogy a hatóságok a nyomozati szakban az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló bizonyítékok vonatkozásában biztosították volna a betekintést a kérelmezőnek, illetve védőjének, a Bíróság megállapította az 5. Cikk 4. bekezdésének sérelmét. Az ügy körülményei azt is illusztrálják, miért kiemelten fontos a bizonyítékok hozzáférhetőségének garantálása: amennyiben a védelem már a nyomozati szakban hozzáfért volna az iratokhoz, igazolni tudta volna, hogy az aktában nem szerepel a hatóságok által hivatkozott, szökési szándékra utaló, konkrétan meg nem nevezett „adat”, és elképzelhető, hogy a letartóztatás tartama sem érte volna el azt a hosszt, amely mellett a szabadságelvonás már nem egyeztethető össze az Egyezményel.

Nem a **Hagyó-ügy** volt azonban az egyetlen olyan magyar panasz, amelynek nyomán a Bíróság megállapította: a nyomozás ideje alatti korlátozott betekintési jog sérti az Egyezményt, amennyiben lehetetlenné teszi a védelem számára a letartóztatás alapjául szolgáló bizonyítékok megismerését (és ekként cáfolatának megkísérlését). Ugyanezen elvek alapján marasztalta el a magyar államot a Bíróság a fent már hivatkozott **X.Y. kontra Magyarország, A.B. kontra Magyarország és Baksza kontra Magyarország** ügyekben.

A BKv 93. az Egyezménnyel kompatibilis jogértelmezést kívánt nyújtani a korábbi szabályozással összefüggésben: „A Be. 211. § (1) bekezdése alapján minden esetben biztosítani kell, hogy a gyanúsított és a védője a más által előterjesztett indítványt írásban, az ülés előtt megkaphassa, hogy az érdemi védekezésre felkészülhessen. A törvény szerint ez az általa előterjesztett indítvány esetén az ügyész feladata. A Be. 211. § (3) bekezdése szerint a nyomozási bíró által tartott ülésen az indítványozó az indítványt megalapozó bizonyítékokat írásban előterjeszti vagy szóban előadja. A jelenlévőknek módot kell adni arra, hogy az indítványozó bizonyítékait – a 186. § keretei között – megismerjék. A 186. § a nyomozás iratainak megismeréséről tartalmaz szabályokat. **A nyomozás iratainak megismertetése azonban nem a nyomozási bíró feladata. Az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítvány tárgyában tartott ülésen a nyomozási bíró iratismerete is csak azokra az iratokra korlátozódik, amelyeket az ügyész az indítványához csatolt, vagy az ülésen előterjesztett. A bírósági eljárás kontradiktórius jellegéből következően tehát nem az ülésen, és nem a nyomozási bíró feladata az, hogy a nyomozás sikerének érdekében az ülésen részt vevők iratismereti jogát korlátozza. Az ügyésznek kell eldöntenie, milyen bizonyítékokat tart elégnek az indítványának megfelelő bírói döntéshez, amellet, hogy a nyomozás iratainak megismerését a nyomozás sikere érdekében korlátozza.**”

Vagyis a Bkv szerint a fegyveregyenlőség elve úgy érvényesülhet a nyomozati iratok megismerésének korlátozásával egyidejűleg, hogy az ügyész dönthet úgy, hogy valamely irat megismerését nem teszi lehetővé a terhelt, illetve védője számára, ám ebben az esetben az ezen iratban található bizonyítékot nem használhatja fel az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítvány megalapozására, és erre a bizonyítékra a bíró sem hivatkozhat a letartóztatás indokaként. (Ez az értelmezés alapvetően üdvözlendő, nem ad azonban választ arra a problémára, hogy ha ezt a megoldást egyúttal korlátozott „bírói iratmegismerési jogként” is tekintjük, az jelentős veszélyt rejt magában – hiszen az adatok szelektív ügyészi prezentációja kiüresítheti a nyomozási bíró alapjogvédelmi funkcióját –, ha viszont olyan módon értelmezzük, hogy a nyomozási bíró továbbra is megismerheti a teljes aktát, de döntése meghozatalakor az esetleges többletinformációkat teljes mértékben félre kell tennie, és úgy kell eljárnia, mintha csak a védelem számára is ismertté tett bizonyítékokról lenne tudomása, akkor féltő, hogy olyan elvárást fogalmazunk meg, amely a gyakorlatban nem igazán érvényesülhet.)

A Be. 211. § (1) bekezdésének 2014. január 2-a óta hatályos szövege – bár a fenti dilemmát nem oldja fel – a védelem számára rendkívül fontos módosítást tartalmaz, amely szerint ha a nyomozási bíró eljárásában „az indítvány tárgya előzetes letartóztatás elrendelése, a gyanúsítottnak és a védőnek megküldött indítványhoz csatolni kell azoknak a nyomozási iratoknak a másolatát, amelyekre az indítványt alapozzák”. Meg kell várni, hogy az új rendelkezés gyakorlata miként alakul, de valószínűsíthető, hogy a módosítás a fegyveregyenlőség elvének megsértése miatti strasbourgi panaszok számát csökkenteni fogja.

Megjegyzendő, hogy a fegyveregyenlőség sérülhet más módon is. Az **Osváth kontra Magyarország ügyben** (20723/02 sz. kérelem) például a Bíróság azért marasztalta el Magyarországot, mert a bíróság nem kézbesítette az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló ügyészi indítványt a védelemnek, ami a fegyveregyenlőség elvének sérelmén keresztül ellenétesnek bizonyult az 5. Cikk 4. bekezdésével. Ez azonban nyilvánvalóan nem olyan rendszerszintű zavar, mint az iratok megismerésének problémája.

4.3.2. AZ INDOKOLT DÖNTÉSHEZ VALÓ JOG

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos marasztaló strasbourgi ítéletek szinte mindegyike említi a az egyezményesértés megállapításának okai között, hogy a Bíróság által vizsgált magyar bírósági döntések nem reflektálnak a védői érvekre, nem adnak részletesen számot ezek elvetésének okairól, az ügy és a terhelt egyéni körülményeinek figyelembevételéről, az értékelés mikéntjéről. Az alábbiakban erre hozunk néhány példát.

Darvas kontra Magyarország (19547/07. sz. kérelem): Az ügy kérelmezőjét 2005 májusától 2006 novemberéig tartották előzetes letartóztatásban egy olyan, kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény gyanújával, amelynek vádja alól végül felmentették. Több alkalommal ajánlott fel óvadékot, illetve hivatkozott a szökésveszélyt gyengítő személyi körülményekre, azonban kérelmeit hosszú időn keresztül elutasították a hazai bíróságok. A Bíróság a döntések indokoltságát az alábbiak szerint értékelte: „A Bíróság különösen azt jegyzi meg, hogy a bíróságok csekély figyelmet szenteltek a kérelmező olyan, az elmenekülést valószínűtlenné tévő személyes körülményeinek, mint a családi

háttér [...]. Ehelyett a bíróságok ragaszkodtak a kérelmező szökésének és elrejtőzésének veszélyéhez, anélkül ismételve a nagyon súlyos büntetés lehetséges kiszabásával kapcsolatos egyetlen megfontolást [...], hogy bármilyen módon jelezték volna, hogy a nyomozás eredményei ennek bekövetkezését milyen módon támasztották alá [...]. A hatóságok azt sem indokolták meg, hogy a kérelmező szökésének és elrejtőzésének kockázatát miért nem ellensúlyozták valamely, az előzetes letartóztatásnál enyhébb intézkedéssel, például a kérelmező ügyvédje által javasolt házi őrizetbe helyezéssel.” A Bíróság szerint a letartóztatást egyezményesértővé tette „az a mód, ahogyan a letartóztatás kérdését a bíróságok – amelyek kevéssé, vagy egyáltalán nem vették figyelembe az ügy egyedi körülményeit és a kérelmező személyes körülményeit, nem vették számba a beavatkozás kevésbé tolatkodó eszközeit, és nem sorakoztattak fel meggyőző érveket a kérelmező szökésére és elrejtőzésére vonatkozó feltételezés alátámasztására – kezelték [...]” (27. és 29. §)

Hagyó-ügy: „Ezen túlmenően a kérelmező letartóztatását meghosszabbító bíróságok döntései nem vettek figyelembe minden lényeges tényt; a meglehetősen sablonos határozatok nem vizsgálták a kérelmező releváns érveit.” (56. §)

A.B.-ügy: „A hatóságok – a vádak súlyosságán kívül – nem hoztak fel semmilyen érvet annak alátámasztására, hogy a kérelmező szökésétől kell tartani, amit a Bíróság aggályosnak tart annak fényében, hogy a kérelmező önként jelentkezett a rendőrségen [...]. A Bíróság számára a vád szerinti bűncselekmény szervezett jellegére való meglehetősen általános hivatkozás nem alapozhatja meg ilyen hosszú időtartamra a fogva tartást, különösen a vádemelést követő időszak vonatkozásában [...]” (25. §)

Baksza-ügy: „[A] bíróságoknak a kérelmező letartóztatását meghosszabbító döntései az esetek nagy részében igen egysíkúak voltak, és nem tartalmaztak a hivatkozott veszélyek megalapozására alkalmas konkrét elemeket – ami abban is tükröződik, hogy a döntések nem tartalmaztak elkülönült érveket a két vádlott-társ vonatkozásában sem [...]. A Bíróság ezt különösen aggályosnak tartja annak fényében, hogy a letartóztatás több mint 2 év 4 hónapig tartott, és csak majd egy évvel a vádemelés után ért véget [...], amely idő alatt a hatóságok nem tanúsítottak különösebb gondosságot az eljárás meggyorsítása érdekében.” (38. §)

A fenti döntésekből kibontakozó képet és a védők gyakori panaszait alátámasztani látszik az előzetes letartóztatás elrendelése, illetve fenntartása iránti ügyészi indítványok sikerességére vonatkozó statisztikák is, amelyek azt mutatják, hogy a bíróságok évek óta az esetek több mint 90%-ában helyt adnak az ilyen tárgyú ügyészi indítványoknak, és egyes megyékben az ügyészség „sikerességi rátája” megközelíti a 97%-ot is.⁸

⁸ *Ügyészségi statisztikai tájékoztató 2012., Büntetőjogi szakterület.* Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 2013, 47. o.

A BKv 93.-nak az előzetes letartóztatásról döntő végzésekre vonatkozó iránymutatása a következőképpen szól: „Az indokolásnak nem elegendő az ügyészi indítványban foglaltakra utalnia, el kell számolnia arról, hogy a nyomozási bíró a gyanúsítottat terhelő megalapozott gyanút, illetve az előzetes letartóztatás mely különös okát (okait), és milyen tények alapján látja fennállni, avagy milyen ésszerű kétely merült fel az indítvány megalapozottságával szemben. E körben számot kell adni arról is, hogy a gyanúsított mely személyi körülményeit vizsgálta, és azokból milyen következtetésekre jutott. Az eljárás kontradiktórus jellegéből következően az indokolásban minden, a nyomozási bíró által megállapított letartóztatási okra vonatkozóan ki kell térni, hogy arra milyen adat van, ki kell térni az ügyészi indítvánnyal szembeni védői ténybeli és jogi érvelésre és a nyomozási bíró azzal kapcsolatos álláspontjára is. Ez áll összhangban a Be. 5. §-ában rögzített alkotmányos tétellel (védelemhez való jog), és így válhat a határozat teljes körűen megalapozottá, jogorvoslattal érdemben támadhatóvá és a másodfokú eljárásban érdemben felülbíráhatóvá.”

Úgy véljük, amennyiben a BKv követelményei maradéktalanul érvényesülnének a magyar bírói gyakorlatban, megfelelően biztosítva lenne a terheltek személyi szabadsághoz való egyezményes jogának tiszteletben tartása.

Jelen melléklet azokat a Bíróság esetjogában kimunkált elveket tartalmazza, amelyeket az egyes esetek elbírálásánál a Bíróság következetesen és visszatérően alkalmaz. Az elvek „megnevezését” a Bíróság nem használja, a megnevezéseket mi adtuk annak érdekében, hogy a II. mellékletben szereplő eseteleírásoknál megkönnyítsük a rájuk való hivatkozást.

AZ EGYEZMÉNY 5. CIKK 1. BEKEZDÉS C) PONTJA SÉRELMÉNEK VIZSGÁLATA SORÁN:

A hazai jognak és az Egyezménynek való megfelelés elve

Az 5. Cikk 1. bekezdésében, illetve annak c) pontjában szereplő „törvényes” („lawful”) és „törvényben meghatározott eljárás útján” („in accordance with a procedure prescribed by law”) kifejezések lényegi tartalmukat tekintve a hazai jogra utalnak vissza és az abban foglalt anyagi és eljárási szabályoknak való megfelelés kötelezettségét írják elő. A hazai jognak azonban egyúttal összhangban kell lennie az Egyezménnyel is, azaz meg kell felelnie bizonyos minőségi kritériumoknak (előreláthatóság, kiszámíthatóság, stb.). Megkövetelik továbbá azt, hogy a szabadságtól való megfosztás összhangban legyen az 5. Cikk céljával, nevezetesen az egyén önkényességgel szembeni védelmével.

AZ EGYEZMÉNY 5. CIKK 3. BEKEZDÉSE SÉRELMÉNEK VIZSGÁLATA SORÁN:

Az eseti mérlegelés elve

Az a kérdés, hogy a fogva tartás időtartama ésszerű-e vagy sem, nem ítéltető meg általánosságban, azt mindig esetről esetre és az ügy speciális jellemzőit figyelembe véve kell eldönteni.

A valódi közérdek elve

Az előzetes letartóztatás meghosszabbítása egy adott ügyben csak akkor indokolt, ha amellett szólna a közérdek valódi, az adott ügyben igazolható indokai állnak fenn, amelyek az ártatlanság vélelmének elve ellenére is nagyobb súllyal esnek a latba, mint a személyes szabadság tiszteletben tartásának kötelezettsége, amelyet az Egyezmény 5. Cikke fogalmaz meg.

A teljes körű mérlegelés elve

Elsősorban a részes államok hatóságainak feladata annak biztosítása, hogy az adott ügyben a gyanúsított előzetes letartóztatása ne lépjen túl egy ésszerű időtartamot, ennek érdekében megfelelő súllyal kell mérlegelniük az ártatlanság vélelmét, valamint minden olyan tényt értékelniük kell, amely a közérdek fennállása mellett és ellen szól, és ezeket az érveket részletezniük kell a szabadítási kérelem alapján hozott döntésben is.

A különös gondosság elve

A megalapozott gyanú az előzetes letartóztatás meghosszabbítása jogszerűségének sine qua non-ja, azonban egy bizonyos idő elteltét követően már nem elegendő. Ilyenkor a Bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a hatóságok által az előzetes letartóztatás meghosszabbítása mellett felhozott egyéb indokok megfelelően igazolják-e a személyes szabadságtól való megfosztást. Ahol ezek az indokok „relevánsak” és „elégségesek”, a Bíróságot meg kell győzni arról is, hogy a részes államok hatóságai „különös gondossággal” jártak el az eljárás lefolytatása során.

A legkevesbé korlátozó intézkedés alkalmazásának elve

Az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése alapján a bíróságok a fogva tartás kérdésében hozott döntés során kötelesek megfontolni azon alternatív intézkedések alkalmazásának lehetőségét, amelyek biztosítják az eljárási cselekményeken való megjelenést. Valójában az Egyezmény nemcsak az ésszerű időn belül tartandó tárgyaláshoz vagy az eljárás során a szabadlábon védekezéshez való jogot biztosítja, hanem azt is rögzíti, hogy a szabadlábra

bocsátás olyan feltételekhez is köthető, amelyek biztosítják a terhelt eljárási cselekményeken való megjelenését. Ez a rendelkezés nem ad választási lehetőséget a részes államok hatóságainak arra vonatkozóan, hogy ésszerű időn belül bíróság elé állítják a terheltet, vagy ideiglenesen szabadon bocsátják megfelelő garanciák mellett. Ugyanis a terheltet elítéléséig ártatlannak kell tekinteni és az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdésének célja lényegét tekintve azt a követelményt testesíti meg, hogy a terheltet ideiglenesen szabadon kell bocsátani, ha előzetes letartóztatásának meghosszabbítása többé már nem ésszerű. (A Bíróság ezt az elvet az 5. Cikk 1. bekezdés c) pontja sérelmének vizsgálata során is alkalmazza.)

A bizonyítási teher áthárítása tilalmának elve

Az előzetes szabadságelvonás szükségessége tekintetében a bizonyítási teher áthárítása az előzetes letartóztatásban levő személyre teljes mértékben ellentétes az 5. Cikkkel, amely kivételes eltérésnek tekinti a szabadsághoz való jogtól az előzetes letartóztatást, így az csak tételesen felsorolt és szigorúan meghatározott esetekben alkalmazható.

A büntetőjogi fenyegetettségre alapított döntés elégtelenségének elve

A vád súlyossága önmagában nem szolgálhat a hosszú időn keresztül tartó előzetes letartóztatás indokául.

AZ EGYEZMÉNY 5. CIKK 4. BEKEZDÉSE SÉRELMEK VIZSGÁLATA SORÁN:

A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülésének elve

Annak az eljárásnak, amelynek során a szabadságelvonásról döntenek, nem kell egy bírósági eljárásban érvényesülő valamennyi garanciát tartalmaznia, ugyanakkor jellegében „bíróságinak” kell lennie, ami azt jelenti, hogy nem elégséges egy pusztán formális eljárás, hanem a bírósági eljárások legfontosabb – a 6. Cikkben is megkövetelt és az adott szabadságelvonási forma szempontjából releváns – tartalmi követelményeinek érvényesülniük kell.

Az azonos garancia elve

Az 5. Cikk 4. bekezdése nem kötelezi a részes államokat arra, hogy lehetőséget biztosítsanak az előzetes letartóztatás tárgyában hozott döntések ellen való jogorvoslatra, de amennyiben az adott részes államban van ilyen lehetőség, akkor a másodfokú eljárás során ugyanazokat a garanciákat kell biztosítani a fogvatartott számára, mint első fokon.

A törvényesség hatékony vizsgálatának elve

A letartóztatott vagy fogva tartott személynek joga van szabadságtól való megfosztása anyagi és eljárásjogi feltételeinek felülvizsgálatához abból a szempontból, hogy azok az Egyezmény értelmében „törvényesek-e”. Ebben az esetben az illetékes bíróságnak nemcsak a hazai jog eljárási szabályainak való megfelelést kell vizsgálnia, hanem a letartóztatás és az azt követő fogva tartás céljának törvényességét is, és megfelelő hatáskörrel kell rendelkeznie a szabadon bocsátás elrendelésére abban az esetben, ha a letartóztatás törvénytelen volt.

Az érdemi vizsgálat elve

Míg az 5. Cikk 4. bekezdése nem teremt arra irányuló kötelezettséget, hogy döntéseikben a hatóságoknak minden, a fogvatartott beadványában foglalt érvre ki kell térniük, az előzetes letartóztatásról való döntés során a bírónak vizsgálnia kell a fogvatartott által hivatkozott azon konkrét, lényeges és releváns tényeket, amelyek alkalmasak arra, hogy kétségbe vonják a szabadságtól való megfosztás jogszerűségét.

A fegyveregyenlőség elve

Annak az eljárásnak, amelynek során az előzetes letartóztatásról döntenek, kontradiktóriusnak kell lennie és mindig biztosítani kell a „fegyveregyenlőség” elvének érvényesülését a felek, vagyis az ügyész és a fogvatartott között. A fegyveregyenlőség elve nem biztosított akkor, ha a védő nem férhet hozzá azon nyomozati iratokhoz, amelyek

ismerete alapvetően fontos ahhoz, hogy az ügyfele fogva tartásának törvényességét cáfolni tudja. A bizonyítékokhoz való hozzáférésnek megfelelő időben kell történnie, biztosítva, hogy a védelem az ügy iratainak lényeges részeihez még a terheltnek a hatóságok előtti első megjelenését megelőzően hozzáférjen.

II. MELLÉKLET: VÁLOGATOTT JOGESETEK

A. B. KONTRA MAGYARORSZÁG (33292/09 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 1 évet és 11 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmező ellen 2007. január 17-én indult büntetőeljárás kerítés, üzletszerű kéjelgés elősegítése és zsarolás gyanúja miatt. Amikor a kérelmező tudomást szerzett arról, hogy keresik, önként jelentkezett a rendőrségen. 2007. január 19-én a bíróság elrendelte a kérelmező előzetes letartóztatását, amelyet az eljárás megghiúsítása veszélyének fennállásával indokolt. A kérelmező előzetes letartóztatását folyamatosan hosszabbították, elsődlegesen az eljárás megghiúsításának veszélye miatt, azonban a vádemelés után már nem erre az okra, hanem szökésveszélyre hivatkoztak a bíróságok. A meghosszabbítás indokai között a következők szerepeltek: szökés és bűnismétlés veszélye; a kérelmezőnek nincs legális jövedelme; az egyik bűntársa megszökött; tanúk befolyásolásának veszélye; az esetlegesen kiszabásra kerülő súlyos szankció okán biztosítani kell a kérelmező eljárási cselekményeken való megjelenését. A kérelmező többször indítványozta az előzetes letartóztatás más, kevésbé korlátozó kényszerintézkedéssel való felváltását. Ennek során a védője rámutatott arra, hogy semmilyen olyan bizonyíték nem volt számára hozzáférhető, amely alátámasztaná azt, hogy a kérelmező befolyásolná a tanúkat, illetve arra is, hogy a szökés veszélyét egyetlen általa ismert bizonyíték sem alapozta meg. Végül 2008. december 10-én a kérelmezőt szabadlábra helyezték és lakhelyelhelyezési tilalmat rendeltek el vele szemben.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- eseti mérlegelés elve,
- valódi közérdek elve,
- teljes körű mérlegelés elve,
- különös gondosság elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság álláspontja szerint a hazai bíróságok által felhozott, az előzetes letartóztatást megalapozó indokok „relevánsak” voltak ugyan, azonban az idő előrehaladtával már nem voltak „elégészesek”. Különösen a szökés veszélyével kapcsolatban mutatott rá a Bíróság arra, hogy azt semmilyen érv sem támasztotta alá, és az erre való hivatkozást különösen annak fényében tartotta problematikusnak, hogy a büntetőeljárás kezdetén a kérelmező maga jelentkezett a rendőrségen. A Bíróság szerint a bünszervezetben való elkövetésre való meglehetősen általános hivatkozás nem magyarázhatja a kérelmező előzetes letartóztatásának ilyen mértékű elhúzódását. Mindezen megfontolások és azon tény alapján, hogy az eljáró hatóságok nem vették komolyan fontolóra más, kevésbé korlátozó kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét, és elutasították a kérelmező óvadék ellenében való szabadon bocsátására irányuló kérelmeit, a Bíróság megállapítása szerint a kérelmező fogva tartását megalapozó indokok nem tekinthetők „elégészesnek”. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 4. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- törvényesség hatékony vizsgálatának elve,
- fegyveregyenlőség elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság rámutatott: a kérelmező folyamatosan jelezte a hazai hatóságoknak, hogy az ügy iratainak releváns részeihez nem fér hozzá, amit a hazai hatóságok nem cáfoltak.

Ezzel kapcsolatban a Bíróság megjegyezte továbbá, hogy az ügy irataihoz való hozzáférést a magyar büntetőeljárás törvény értelmében is biztosítani kell, kivéve, ha az a nyomozás érdekeit veszélyezteti. A Bíróság megítélése szerint az ügy iratai és a felek beadványaiban foglaltak között semmi nem utalt arra, hogy a kérelmező ténylegesen gyakorolni tudta volna az 5. Cikk 4. bekezdése által biztosított jogát, és megállapította, hogy a „fegyverek egyenlőségének” elvét a kérelmező esetében nem tartották tiszteletben. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 4. bekezdésének sérelmét.

AMBRUSZKIEWICZ KONTRA LENGYELORSZÁG (38797/03 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 2 hónapot és 7 napot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmező ellen 2002-ben eljárás indult hamisvád miatt. Az ügyben tartott első tárgyalásról a kérelmező bírói engedély és anélkül távozott el, hogy azt előzetesen a védőjével megbeszélte volna. Ezért a bíróság az eljárás megfelelő lefolytatása érdekében, valamint azzal az indokkal, hogy a viselkedéséből arra lehet következtetni, hogy a jövőben megpróbálja majd kivonni magát az igazságszolgáltatás alól, elrendelte a kérelmező előzetes letartóztatásba helyezését a letartóztatásától számított 3 hónapos időtartamra. A bíró elutasította a kérelmező védőjének arra irányuló kérelmét, hogy az előzetes letartóztatás helyett más, kevésbé korlátozó intézkedést alkalmazzon a kérelmezővel szemben. A kérelmezőt 2003. május 19-én előzetes letartóztatásba helyezték. A kérelmező többször is fellebbezett a döntés ellen, illetve kérelmezte szabadon bocsátását. Ennek során arra hivatkozott, hogy az előzetes letartóztatás az esetében túlságosan súlyos és aránytalan annak a bűncselekménynek a súlyához viszonyítva, amellyel vádolják. A bíróságok a kérelmező fellebbezését mindig elutasították, ennek során folyamatosan arra hivatkoztak, hogy a szabadságelvonásra az eljárás megfelelő lefolytatásának biztosítása érdekében szükség van. A kérelmezőt végül 2003. július 25-én óvadék ellenében szabadlábra helyezték.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdés c) pontja** sérelmének vizsgálata során:

- a hazai jognak és az Egyezménynek való megfelelés elve,
- a legkevésbé korlátozó intézkedés alkalmazásának elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy a kérelmező előzetes letartóztatását az ügyében tartott legelső tárgyaláson rendelték el, miután onnan engedély nélkül eltávozott. Mindamellett sem az ügy bonyolultsága, sem a kiszabható büntetés súlyossága nem olyan tényezők, amelyek a kérelmező esetében a szökés vagy elrejtőzés veszélyét valószínűsítenék. A Bíróság megállapítása szerint a hatóságok nem mérlegelték a hazai jog szerinti, a szabadságelvonásnál kevésbé korlátozó kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét. Ezzel kapcsolatban a Bíróság rámutatott arra, hogy a hazai büntető eljárásjog előírja a bírónak a számára, hogy először a szabadságelvonásnál kevésbé korlátozó kényszerintézkedéseket kell alkalmaznia, és ha ehelyett a terheltet előzetes letartóztatásba helyezi, azt az arról szóló döntésében meg kell indokolnia. Tekintettel arra, hogy a hazai hatóságok nem mérlegelték a szabadságelvonásnál kevésbé korlátozó kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét, pedig azokról a vonatkozó hazai jog rendelkezett, a kérelmező fogva tartása az Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdése értelmében nem volt „törvényes”, vagyis a Bíróság kimondta az 5. Cikk 1. bekezdésének sérelmét.

ANGUELOVA KONTRA BULGÁRIA (38361/97 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező 17 éves fia 1996. január 29-én, a rendőrségi fogdán eltöltött néhány órát követően életét veszítette, miután lopás kísérletének vádjával letartóztatták. Az ügyészégi vizsgálat szerint a halál baleset okozta sérülés miatt következett be, amely a fiú letartóztatását megelőzően keletkezett.

Az ügyben a Bíróság a következő elvre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdés c) pontja** sérelmének vizsgálata során:

- a hazai jognak és az Egyezménynek való megfelelés elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy a kérelmező fiának előzetes letartóztatására anélkül került sor, hogy arra vonatkozóan írásos határozatot bocsátottak volna ki, ahogyan azt egyébként a bolgár jog megkövetelte. A Bíróság nem fogadta el a kormány ezzel kapcsolatos azon érvét, hogy a vonatkozó hazai jogi rendelkezést úgy kell értelmezni, mint amely törvényes határozat nélkül is lehetővé teszi a szabadságelvontást abban az esetben, ha a fogva tartott személy kiléte kétséges, ez az értelmezés ugyanis bírói felhatalmazást jelentene a nem igazolt letartóztatásokra, ami szembemenne az 5. Cikkben foglalt alapvető garanciákkal. Ebből pedig az következik, hogy a kérelmező fiának előzetes letartóztatása nem volt „törvényes”. A Bíróság megállapította továbbá, hogy a fiú szabadságtól való megfosztása eredetileg nem volt dokumentálva, a rendőrségi nyilvántartást pedig később meghamisították. Az írásos határozat és a letartóztatásról szóló megfelelő jegyzőkönyv hiánya okán a Bíróság álláspontja szerint a kérelmező fiának néhány órán keresztül történő fogva tartása is megsértette a hazai jogot, és ezért ellentétes az 5. Cikknek a szabadságtól való megfosztás megfelelő dokumentálására vonatkozó lényegi követelményével, így kimondta az 5. Cikk 1. bekezdésének sérelmét. (Tárgyi ügyben az Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdésének sérelme mellett a Bíróság kimondta a 2., a 3. és a 13. Cikk sérelmét is.)

BAKSZA KONTRA MAGYARORSZÁG (59196/08 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 2 évet és 4 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt 2008. január 18-án tartóztatták le gépjárműlopás gyanújával. 2008. január 20-án a bíróság elrendelte a kérelmező előzetes letartóztatását szökésveszélyre, valamint az eljárás megghiúsításának veszélyére és bűnismétlés veszélyére hivatkozva. A kérelmező előzetes letartóztatását folyamatosan hosszabbították. A kérelmező fellebbezett az előzetes letartóztatását elrendelő döntések ellen, és többször kérelmezte a szabadlábra helyezését, illetve az előzetes letartóztatás más, kevésbé korlátozó kényszerintézkedéssel való felváltását. Ennek során rendezett családi körülményeire, valamint arra hivatkozott, hogy fogva tartásának ideje alatt az általa korábban támogatott családtagjainak életkörülményei folyamatosan romlanak. Egy kivételével semelyik, az előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló ügyészi indítvány sem hivatkozott olyan konkrét bizonyítékra, amely a kérelmező esetében megalapozta volna a szökés, az összejátszás vagy a bűnismétlés veszélyét. A kérelmező ügyvédje folyamatosan panasszal élt amiatt, hogy a védelem nem fér hozzá a hivatkozott bizonyítékokhoz, e mulasztást azonban nem orvosolták és a hatóságok nem cáfolták a védelem erre vonatkozó állításait. A kérelmező beadványait az eljáró hatóságok mindig elutasították. A kérelmezőt végül 2008. június 2-án helyezték szabadlábra, egyben lakhelyelhagyási tilalmat rendeltek el vele szemben.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során.

- eseti mérlegelés elve,
- valódi közérdek elve,
- teljes körű mérlegelés elve,
- különös gondosság elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság álláspontja szerint a hazai bíróságok által adott, az előzetes letartóztatást megalapozó indokok „relevánsak” voltak ugyan, azonban az idő előrehaladtával már nem voltak „elégészesek”. Különösen a szökés veszélyével kapcsolatban mutatott rá a Bíróság arra, hogy kizárólag a vádak súlyossága szolgált alapul annak valószínűsítéséhez, amit a Bíróság nem talált kielégítőnek, tekintettel arra, hogy a kérelmezőnek legális jövedelme volt és több családtagját is anyagilag támogatta. A Bíróság álláspontja szerint a bűnismétlés veszélyét sem támasztotta alá semmilyen kimondottan arra vonatkozó konkrét utalás a bírósági döntésekben. A Bíróság különösen annak fényében tartotta problematikusnak azt, hogy a bírósági döntésekben semmilyen konkrétum sem szerepelt a szökés, az összejátszás vagy a bűnismétlés veszélyének alátámasztására, hogy a kérelmező fogva tartásának időtartama 2 év és 4 hónap volt és ebből 1 évet a

vádirat benyújtását követően töltött előzetes letartóztatásban, amely időtartam alatt a hatóságok nem jártak el „különös gondossággal” az eljárás meggyorsítása érdekében. Következésképpen a Bíróság megállapította, hogy a hazai bíróságok által hivatkozott, a kérelmező előzetes letartóztatását megalapozó indokok nem adtak „elégletes” alapot arra, hogy a kérelmezőt a szóban forgó teljes időtartam alatt fogva tartsák. A Bíróság ismét hangsúlyozta, hogy az elhúzó büntetőeljárásokban, amelyek során a terhelt szabadságtól való megfosztására is sor kerül, az eljáró hatóságoknak arra kell törekedniük, hogy az előzetes letartóztatás időtartama a lehető legrövidebb legyen, és vizsgálniuk kell a személyi szabadságot kevésbé korlátozó kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

Az ügyben a Bíróság a következő elvre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 4. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- fegyveregyenlőség elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság rámutatott: a kérelmező folyamatosan jelezte a hazai hatóságoknak azt, hogy az iratok releváns részeihez nem biztosítják számára a hozzáférést. A hazai hatóságok a hozzáférés megtagadásával kapcsolatos állításokat nem cáfolták. Ezzel kapcsolatban a Bíróság megjegyezte továbbá, hogy az ügy irataihoz való hozzáférést a magyar büntetőeljárás törvény értelmében is biztosítani kell, kivéve, ha az a nyomozás érdekeit veszélyezteti. A Bíróság megítélése szerint az ügy iratai és a felek beadványaiban foglaltak között semmi nem utalt arra, hogy a kérelmező ténylegesen gyakorolni tudta volna az 5. Cikk 4. bekezdése által biztosított jogát, és megállapította, hogy a „fegyverek egyenlőségének” elvét a kérelmező esetében nem tartották tiszteletben. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 4. bekezdésének sérelmét.

GAJCSI KONTRA MAGYARORSZÁG (34503/03 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező 1999. november 8. és 2003. április 24. között kötelező, zárt osztályon történő pszichiátriai gyógykezelés alatt állt. A bíróság többször meghosszabbította a kérelmező kötelező gyógykezelését. A kérelmező jogi képviselője fellebbezett a döntés ellen annak téves indokolására hivatkozva (a hatályos vonatkozó törvény alapján ugyanis nem volt elrendelhető kötelező intézeti gyógykezelés „kóros elmeállapotra” hivatkozva, amely büntetőjogi fogalom és a törvényben nem szerepelt). A kérelmező érvelését végül a Legfelsőbb Bíróság is elutasította.

Az ügyben a Bíróság a következő elvre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdés c) pontja** sérelmének vizsgálata során:

- a hazai jognak és az Egyezménynek való megfelelés elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy a vonatkozó hazai jogszabály előfeltételként az érintett veszélyességét (veszélyeztető magatartás tanúsítását) követelte meg a kötelező gyógykezelés indokául. A hazai bíróságok döntéseiben azonban nem szerepelt annak értékelése, hogy a kérelmező állítólagosan vagy lehetségesen „veszélyeztető magatartást tanúsítana”. Ezt egyébként a kormány sem vitatta. E körülmények ismeretében a Bíróság megállapítása szerint a kérelmező kötelező intézeti gyógykezelésének meghosszabbítása nem „törvényben meghatározott eljárás útján” történt. Ezért a Bíróság kimondta az Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdés c) pontjának, valamint az e cikk sérelmének vizsgálata során tett megállapításai alapján az 5. Cikk 4. bekezdésének sérelmét is.

HAGYÓ KONTRA MAGYARORSZÁG (52624/10 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 9 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. 2010. május 14-én vették őrizetbe hűtlen kezelés gyanújával. Az előzetes letartóztatás szükségességét a bíróság a szökésveszéllyel, valamint a bűntársakkal való összebeszélés és az eljárás megghiúsításának veszélyével indokolta. A védelem számos érvet hozott fel a szökésveszély cáfolatára, így hangsúlyozta, hogy a kérelmező nem hagyta el az országot annak ellenére, hogy tisztában

volt annak valószínűségével, hogy mentelmi joga megszűnése után eljárás alá vonják. Ezenkívül néhány hónappal a meggyanúsítása előtt visszafizetett egy jelentős összegű hitelt, ami szintén cáfolta a szökési szándékot, és mentelmi jogának megszűnése előtt, 2010. május 11-én jelezte együttműködési szándékát a hatóságoknak. Az előzetes letartóztatás időtartama alatt a kérelmező egészségi állapota rendkívüli testsúlycsökkenéssel kísért súlyos romlásnak indult. A védelem többször kérte mind az ügyésztől, mind a bíróságoktól, hogy megismerhesse a szökési szándékra utaló bizonyítékot, azonban a hatóságok ezt a kérést nem teljesítették, és az állítólagos bizonyíték akkor sem került elő, amikor a nyomozás befejezése után a védelem teljes hozzáférést kapott az iratokhoz.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. és 4. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- teljes körű mérlegelés elve,
- a büntetőjogi fenyegetettségre alapított döntés elégtelenségének elve,
- fegyveregyenlőség elve.

A Bíróság megítélése szerint a bűncselekmény kiemelkedő tárgyi súlya önmagában nem volt elegendő indok az előzetes letartóztatás ilyen hosszú fenntartására, és az eljáró hatóságok elmulasztották figyelembe venni a kérelmező sajátos körülményeit és a kérdés szempontjából releváns tényezőket. Hangsúlyozta, hogy bár a hazai hatóságok főszabály szerint nem kötelesek az érintettet egészségügyi okokból szabadon bocsátani, leromlott egészségi állapotára tekintettel kötelesek lettek volna érdemben megfontolni, hogy nem biztosítható-e az eljárási cselekményeken való jelenléte alternatív intézkedésekkel, amely kötelezettségnek jelen esetben a hatóságok nem tettek eleget, teljes mértékben figyelmen kívül hagyták a kérelmező súlyos egészségügyi problémáit. A Bíróság megítélése szerint a kérelmező elhúzódó fogva tartása nem minősülhetett „szükségesnek” az eljárás megfelelő lefolytatása szempontjából, a bíróságok által hivatkozott indokok nem támasztották alá megfelelően a kérelmező ilyen tartamú fogva tartását. A Bíróság döntése meghozatala során figyelembe vette azt a tényt is, hogy sosem került elő a hatóságok szerint a szökési szándékot demonstráló bizonyíték. Mivel a kormány nem tudta igazolni, hogy a bíróságok indokoltan tartották fenn az előzetes letartóztatást, valamint hogy a hatóságok a nyomozati szakban az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló bizonyítékok vonatkozásában biztosították volna a betekintést a kérelmezőnek, illetve védőjének, a Bíróság megállapította az 5. Cikk 3. és 4. bekezdésének sérelmét.

HAMANOV KONTRA BULGÁRIA (44062/98 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 2 évet, 7 hónapot és 18 napot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt 1996. március 12-én tartóztatták le, a gyanú szerint hivatali kötelezettségeinek megszegésével 35 külföldi pénzátutalást engedélyezett azért, hogy másoknak jogosulatlan előnyt biztosítson. Összesen 8 személyt helyeztek vád alá az ügyben. Az előzetes letartóztatás indokai között elsősorban és visszatérően az szerepelt, hogy a kérelmezőt súlyos szándékos bűncselekmény elkövetésével vádolják, ezen túlmenően a bíróságok arra is hivatkoztak, hogy a kérelmező akadályozná a nyomozást vagy újabb bűncselekményt követne el. A kérelmező folyamatosan kérte a szabadon bocsátását. Ennek során főként arra hivatkozott, hogy felesége és gyermeke miatt nem szökne meg, valamint arra, hogy a nyomozást nem tudná akadályozni, hiszen annak során már minden bizonyítékot beszereztek, továbbá nem tudna újabb bűncselekményt elkövetni, hiszen felmondtak neki a bankban, ahol korábban dolgozott, ráadásul az ügyben megvádolt többi személyt óvadék ellenében szabadon bocsátották. A kérelmező szabadon bocsátás iránti kérelmét a hatóságok minden esetben elutasították. A kérelmező előzetes letartóztatását folyamatosan hosszabbították. A kérelmező ügyében 1998. október 30-án született elsőfokú ítélet.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- valódi közérdek elve,
- különös gondosság elve,
- a bizonyítási teher áthárítása tilalmának elve,
- a büntetőjogi fenyegetettségre alapított döntés elégtelenségének elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy a kérelmező esetében fennállt a megalapozott gyanú. A Bíróság megállapítása szerint tekintettel arra, hogy a hatóságok nem neveztek meg konkrét releváns tényeket, hanem kizárólag a vádak súlyosságára hivatkoztak és ezáltal a kérelmezőre hárították az azzal kapcsolatos bizonyítás terhét, hogy a szökésnek, az újabb bűncselekmény elkövetésének vagy az összejátszásnak nem pusztán hipotetikus veszélye áll fenn, nem tudták elégséges indokokkal alátámasztani a kérelmező előzetes letartóztatásának meghosszabbítását. E körülmények ismeretében nem volt szükséges vizsgálni azt, hogy a hatóságok „különös gondossággal” folytatták-e le az eljárást, a Bíróság kimondta az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 4. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- a törvényesség hatékony vizsgálatának elve,
- érdemi vizsgálat elve.

Tárgyi ügyben a kérelmező által benyújtott fellebbezések tartalmaztak konkrét tényeket, azonban az eljáró bíróságok nem vették azokat figyelembe, ezáltal az olyan természetű és hatályú bírói felülvizsgálat, amelyet az 5. Cikk 4. bekezdése megkövetel, nem volt biztosított, így a Bíróság kimondta az 5. Cikk 4. bekezdésének sérelmét.

IMRE KONTRA MAGYARORSZÁG (53129/99 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 2 évet, 9 hónapot és 26 napot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt 1997. június 12-én tartóztatták le, amikor amfetaminárusítás közben tetten érték egyszórakozóhelyen, ekkor már visszaesőnek számított. Az előzetes letartóztatás indokaként a bíróságok döntéseikben a következőkre hivatkoztak: bűntársakkal való összejátszás veszélye; szökés veszélye; annak a veszélye, hogy a terhelt újabb bűncselekményt követne el. A kérelmező előzetes letartóztatását folyamatosan hosszabbították.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- eseti mérlegelés elve,
- valódi közérdek elve,
- teljes körű mérlegelés elve,
- különös gondosság elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megítélése szerint kezdetben a megalapozott gyanú és az összejátszás veszélye elégséges indokul szolgált a kérelmező előzetes letartóztatásához az eljárás megfelelő lefolytatása érdekében. Az idő múlásával azonban az összejátszás veszélye már nem tekinthető elégséges indoknak, különös tekintettel arra a tényre, hogy a kérelmező két bűntársát is letartóztatták. A szökés veszélyét pedig a részes állam bíróságai nem tudták megfelelő bizonyítékokkal alátámasztani. Tekintettel arra, hogy csakis kényszerítő erejű érvek győzhették volna meg a Bíróságot arról, hogy a kérelmező esetében szükséges volt öt két évet meghaladó időtartamon keresztül előzetes letartóztatásban tartani, és ilyen érvek vagy körülmények hiányában a részes állam bíróságainak döntései nem tudták elégséges indokolását adni annak, hogy a kérelmezőt miért tartották fogva a szóban forgó időtartamban, a Bíróság kimondta az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

JABŁOŃSKI KONTRA LENGYELORSZÁG (33492/96 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 4 évet, 9 hónapot és 7 napot töltött előzetes letartóztatásban. 1992. május 21-én tartóztatták le lopás minősített esete, fegyveres rablás, valamint emberölés kísérletének gyanújával, és az ügyében végül 1997. február 28-án született ítélet, a két időpont között végig előzetes letartóztatásban volt. Az előzetes letartóztatás elrendelésének indoka a kérdéses cselekmények elkövetésének megalapozott gyanúja volt, illetve e cselekmények különösen veszélyes volta („serious nature”). Fogva tartása alatt a kérelmező éhségstrájkolt, illetve rendszeresen önkárosítást követett el, valamint folyamatosan kérelmezte, hogy helyezték szabadlábra – bizonyos idő elteltét követően egészségi állapotára való hivatkozással is. A kérelmező ezirányú kérelmét a bíróságok minden alkalommal elutasították, aminek okai között a következők szerepeltek (sokszor ismétlődtek ugyanazok az indokok az egyes elutasító döntésekben): az eljárás tárgyává tett cselekmények elkövetésének megalapozott gyanúja és a cselekmények különösen veszélyes volta; az éhségstrájk és saját egészségi állapotának lerontása azt célozza, hogy az ügyét később kedvezőbben bírálják el; a kérelmező saját viselkedésének köszönhetően került rossz egészségi állapotba, egészségi állapota azonban nem veszélyezteti az életét, és a börtönben orvosi kezelést kap; a kérelmező folyamatos önkárosításával maga akadályozza az eljárás megfelelő lefolytatását; a folyamatos önkárosításnak köszönhetően nem lehet előre látni, hogy a kérelmező mikor lesz olyan állapotban, hogy a tárgyalásra szállítható legyen; letartóztatásának folyamatos hosszabbítása alapvetően a kérelmező saját viselkedésének köszönhető. A fogva tartás ideje alatt 12-szer törölték vagy napolták el a kérelmező meghallgatását, és az előzetes letartóztatást folyamatosan hosszabbították.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- eseti mérlegelés elve,
- nyomós közérdek elve,
- teljes körű mérlegelés elve,
- különös gondosság elve,
- a legkevésbé korlátozó intézkedés alkalmazásának elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy a részes állam bíróságai nem mérlegelték azt, hogy a kérelmező tárgyaláson való megjelenése más módon is biztosítható-e, és döntéseikben nem adták indokát annak, hogy az alternatív kényszerintézkedések miért nem biztosították volna a kérelmező eljárási részvételét. Azt sem tudták megfelelően alátámasztani, hogy a kérelmező esetében fennállna a szökés vagy elrejtőzés veszélye. Az összes körülmény mérlegelése alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező meghosszabbított fogva tartása nem tekinthető „szükségesnek” az eljárás megfelelő lefolytatásának biztosítása szempontjából. A Bíróság megállapította továbbá, hogy a részes állam bíróságai által a döntéseikben felhozott okok nem voltak elégségesek a kérelmező által előzetes letartóztatásban töltött időtartam indokolására. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

MAGLÓDI KONTRA MAGYARORSZÁG (30103/02 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 4 évet és 5 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt 1999. június 10-én tartóztatták le emberölés gyanújával, 1999. június 12-én helyezték előzetes letartóztatásba. Az előzetes letartóztatás indoka – tekintettel a kérelmezővel szemben felmerült vádak súlyosságára – a bűntársakkal való összejátszás és a szökés veszélye volt. A kérelmező folyamatosan kérelmezte a szabadlábra helyezését, de a bíróság kérelmét minden esetben elutasította, alapvetően a szökés veszélyére hivatkozva. Egyik szabadlábra helyezés iránti kérelmében a kérelmező arra hivatkozott, hogy a szökése valószínűtlen, tekintettel szoros kötődésére beteg anyjához és lebéult apjához, testvéreihez és 11 éves fiához, valamint annak a ténynek az ismeretében, hogy akkor már 5 éve élt együtt élettársával, akivel teljes körű lakásfelújításba kezdtek. A bíróság nem vizsgálta

érdemben a kérelmező előbbieken kifejtetteket tartalmazó kérelmét, arra hivatkozva, hogy a kérelmező ismételt indítványában új körülményre nem hivatkozott.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- teljes körű mérlegelés elve,
- különös gondosság elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megítélése szerint kezdetben a megalapozott gyanú és az összejárás veszélye elégséges indokul szolgált a kérelmező előzetes letartóztatásához az eljárás megfelelő lefolytatása érdekében. 2010 áprilisától kezdve azonban a részes állam bíróságai a kérelmező előzetes letartóztatásának meghosszabbítását kizárólag a szökés veszélyének fennállásával indokolták. E kockázat fennállását azonban semmilyen konkrét bizonyíték sem támasztotta alá. Annak ellenére, hogy a kérelmező arra hivatkozott, hogy családi és személyi körülményei miatt meglehetősen valószínűtlen, hogy megszökne, a bíróságok folyamatosan azt ismételték, hogy annak a bűncselekménynek a súlyossága, amivel a kérelmezőt gyanúsítják/vádolják, önmagában szükségessé teszi azt, hogy előzetes letartóztatásban maradjon. Így a bíróságok anélkül hosszabbították meg a szabadságelvontást, hogy bármilyen olyan okra rámutattak volna, amely alapján azt a következtetést vonhatták le, hogy a kérelmező megszökne. Tekintettel arra, hogy csakis kényszerítő erejű érvek győzhették volna meg a Bíróságot arról, hogy a kérelmező esetében szükséges volt öt négy évet meghaladó időtartamon keresztül előzetes letartóztatásban tartani, és ilyen érvek vagy körülmények hiányában a részes állam bíróságainak döntései nem tudták elégséges indokolását adni annak, hogy a kérelmezőt miért tartották fogva a szóban forgó időtartamban, a Bíróság kimondta az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

ROKHLINA KONTRA OROSZORSZÁG (54071/00 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 1 évet, 5 hónapot és 27 napot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt 1998. július 3-án tartóztatták le, a gyanú szerint lelőtte parlamenti képviselő férjét. 1998. július 8-án vádat emeltek a kérelmezővel szemben emberölés miatt. Az előzetes letartóztatás indokaként a hatóságok elsősorban a vád tárgyát képező bűncselekmény különösen súlyos voltára hivatkoztak, ugyanis a hatályos büntetőeljárásról szóló törvény vonatkozó rendelkezése értelmében erős felindulásban elkövetett emberölés gyanúja esetén az előzetes letartóztatás elrendelése alapítható volt kizárólag arra az indokra, hogy a terheltet különösen súlyos bűncselekmény elkövetésével vádolják. A kérelmezővel szemben elrendelt előzetes letartóztatás indokaként a hatóságok hivatkoztak továbbá arra is, hogy a kérelmező egészségi állapota nem indokolja a szabadon bocsátását, illetve a kérelmező lánya tud gondoskodni a kérelmező fogyatékkal élő gyermekéről. A kérelmező folyamatosan kérelmezte a szabadon bocsátását, ennek során főként a nyomozás indokolatlan elhúzódására, rossz egészségi állapotára, büntetlen előéletére, moszkvai állandó lakóhelyére, valamint arra hivatkozott, hogy mentális zavaroktól szenvedő gyermekétől való tartós elszakítása gyermeke egészségi állapotát negatívan befolyásolja. A kérelmező szabadon bocsátás iránti kérelmét a hatóságok minden esetben elutasították. A kérelmező előzetes letartóztatását folyamatosan hosszabbították. Az ügyész végül 1999. december 30-án elrendelte a kérelmező szabadon bocsátását.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- különös gondosság elve,
- nyomós közérdek elve,
- teljes körű mérlegelés elve,
- a bizonyítási teher áthárítása tilalmának elve,
- a büntetőjogi fenyegetettségre alapított döntés elégtelenségének elve.

A Bíróság azt is jelezte, hogy a kötelező előzetes letartóztatást előíró szabályozás önmagában ellentétes az 5. Cikk 3. bekezdésével, és a részes államok hatóságainak feladata az, hogy olyan konkrét tényeket mutassanak fel, amelyek nagyobb súllyal esnek a latba a személyes szabadság tiszteletben tartásának elvénel.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy annak a megalapozott gyanúja, hogy a kérelmező megölte a férjét, kezdetben elégséges indokul szolgált az előzetes letartóztatáshoz. A kormány arra hivatkozott, hogy ha a terheltet súlyos vagy különösen súlyos bűncselekmény elkövetésével vádolják, az már önmagában is elegendő alapul szolgál az előzetes letartóztatáshoz, és egyéb indok felmutatására nincs szükség. A Bíróság végül arra a következtetésre jutott, hogy a fogva tartást megalapozó konkrét tények felmutatásának elmulasztásával, csupán a vád súlyosságára való hivatkozással, valamint az arra vonatkozó bizonyítási teher terheltre való áthárításával, hogy a szökés, a bűnismétlés és az összejárás veszélye nem pusztán hipotetikus, az azt elrendelő hatóságok nem tudták elégséges indokokkal alátámasztani a kérelmező előzetes letartóztatásának meghosszabbítását. E körülmények ismeretében nem volt szükséges vizsgálni azt, hogy a hatóságok „különös gondossággal” folytatták-e le az eljárást, és a Bíróság kimondta az Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

SVIPSTA KONTRA LETTORSZÁG (66820/01 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 2 évet és 3 hónapot töltött előzetes letartóztatásban. 2000 júniusában tartóztatták le, és helyezték előzetes letartóztatásba aljas indokból elkövetett emberölés gyanúja alapján. A bíróság hat alkalommal hosszabbította meg az előzetes letartóztatást. A fogva tartás indokai a bűncselekmény tárgyi súlya, illetve a bűnismétlés és a büntetőeljárás megghiúsításának veszélye voltak. 2001. május 18-án érvényét veszítette az utolsó előzetes letartóztatás fenntartásáról rendelkező határozat, ennek ellenére továbbra is fogva tartották a kérelmezőt. 2002 szeptemberében született meg az ügydöntő határozat, amelyben megállapították a kérelmező bűnösségét, és 12 év szabadságvesztés-büntetésre ítélték, amit másodfokon 10 évre enyhítettek. A nyomozás során a kérelmező védője többször kért betekintést a nyomozati iratokba, de erre a hatóságok csak a 2011. májusi vádemelést követően biztosítottak lehetőséget, így a védelem értelemszerűen az előzetes letartóztatás alapjául szolgáló bizonyítékokat sem ismerhette meg, és ezek cáfolatára sem volt módja.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 1., 3. és 4. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- fegyveregyenlőség elve,
- érdemi vizsgálat elve.

A Bíróság megítélése szerint az igazságszolgáltatás sikeréhez fűződő érdek alapján sem lehet a védelemhez való jogot olyan jelentős mértékben csorbítani, mint ahogy az a jelen ügyben történt. Azt az információt, amely alapvető fontosságú a fogva tartás jogszerűségének megítéléséhez, minden esetben hozzáférhetővé kell tenni a megfelelő formában az érintett védője számára. A terjedelmes akta számos olyan bizonyítékot tartalmazott, amely kulcsszerepet játszott abban, hogy a hatóságok szükségesnek találták a kérelmező fogva tartásának fenntartását, így a különböző tanúvallomások, tárgyi bizonyítékok, szakvélemények és nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében szerzett egyéb adatok is, amelyekre a letartóztatás meghosszabbítására irányuló ügyészi indítványok hosszasan hivatkoztak. Ezért létfontosságú lett volna a védelem számára, hogy betekintést nyerhessen az aktába a 2001 januárjában már hat hónapja tartó letartóztatás szükségességének megkérdőjelezése érdekében. E lehetőség nélkül a kérelmező letartóztatását érintő eljárás nem tett eleget a fegyveregyenlőség alapvető követelményének, amely a tisztességes eljárás egyik lényegi eleme. A Bíróság nem fogadta el a kormány érvelését, miszerint a döntések meghozatalát megelőző üléseken a bíróságok megfelelően meghallgatták a feleket, elolvasták beadványaikat, és ezeket alaposan megfontolva döntöttek a

kényszerintézkedésről. Az ügyben a Bíróság azt is észrevételezte, hogy a hat végzés – a dátumokat és egyéb, formai körülményeket leszámítva – gyakorlatilag szóról szóra megegyezett, bizonyos döntéseknek még a nyomtatási formátuma is teljesen azonos volt, amit a Bíróság a védelmi érvek érdemi megfontolásának elmaradását alátámasztó körülményként értékelt. A hatóságok nem indokolták megfelelően az előzetes letartóztatás hosszú időtartamát, valamint a megsértették a tisztességes eljárás követelményeit, így a Bíróság megállapította az 5. Cikk 1., 3. és 4. bekezdésének sérelmét.

TOTH KONTRA AUSZTRIA (11894/85 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 2 évet, 1 hónapot és 2 napot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt család minősített esetének (magas összeg, az ügy nemzetközi jellege) gyanújával tartóztatták le 1985. január 11-én. Az előzetes letartóztatást a bíróságok a következőkkel indokolták: szökés veszélye; bűnismétlés veszélye; bűntársakkal való összejárás veszélye; az ügy bonyolultsága és az eljárás során keletkezett jelentékeny mennyiségű iratanyag; az előzetes letartóztatásnál kevésbé szigorú kényszerintézkedések elégtelen volta. A kérelmező folyamatosan kérelmezte a szabadlábra helyezését, ennek során főként úti okmányának hiányára (nem tudná elhagyni az országot), állandó ausztriai lakóhelyére, valamint arra hivatkozott, hogy az országban állandó munkahelye van. A kérelmező szabadon bocsátás iránti kérelmét a bíróságok minden esetben elutasították. A kérelmező előzetes letartóztatását folyamatosan hosszabbították. A bíróság végül 1987. február 18-án helyt adott a kérelmező szabadon bocsátás iránti kérelmének.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- teljes körű mérlegelés elve,
- különös gondosság elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy mind a bűnismétlés, mind pedig a szökés veszélye „releváns” és „elégletes” indokként szolgált a kérelmező szabadon bocsátásra irányuló kérelmeinek elutasításához. A Bíróság teljes mértékben elismeri, hogy a fogva tartott terhelt ahhoz való joga, hogy ügyét minél gyorsabban kivizsgálják, nem akadályozhatja indokolatlan mértékben a hatóságok arra irányuló törekvéseit, hogy a feladataikat megfelelő gondossággal végezzék. A szóban forgó ügyben azonban az osztrák bíróságok nem a szükséges, erre irányuló gondossággal jártak el. Ugyanis az eljárás hosszát sem az ügy bonyolultsága (a kérelmezőt ugyan számos és több országot is érintő büncselekmény elkövetésével vádolták, azok azonban viszonylag mindennaposak és ismétlődőek voltak), sem pedig a kérelmező viselkedése nem indokolta. A kérelmező ügyének teljes, mind tekintélyesebb méretűre duzzadó aktáját azonban minden szabadon bocsátásra irányuló kérelem, fellebbezés, illetve a vizsgálóbíró vagy az ügyész előzetes letartóztatás meghosszabbítására irányuló indítványának előterjesztésekor áttették az illetékes bíróságra, ami nagyban hozzájárult az ügy indokolatlan elhúzódásához. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

Az ügyben a Bíróság az **Egyezmény 5. Cikk 4. bekezdésének** vizsgálata során a következő elvet alkalmazta:

- az azonos garancia elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megállapította, hogy a szabadon bocsátása iránt előterjesztett kérelmeinek elutasítását kimondó döntések elleni fellebbezés elbírálásakor a kérelmezőnek nem volt lehetősége arra, hogy megfelelően vitassa az előzetes letartóztatásának meghosszabbítása mellett felhozott érveket, vagyis ezen eljárás nem volt kontradiktórius. Így sérült a fegyverek egyenlőségének elve, és a Bíróság kimondta az 5. Cikk 4. bekezdésének sérelmét.

X. Y. KONTRA MAGYARORSZÁG (43888/08 SZ. KÉRELEM)

A kérelmező összesen 6 hónapot és 11 napot töltött előzetes letartóztatásban. A kérelmezőt 2007. november 15-én tartóztatták le többrendbeli gépjárműlopás gyanújával. A kérelmező előzetes letartóztatásba helyezésének indokai között a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja, a szökés és összejárás veszélye, valamint az újabb bűncselekmény elkövetésének kockázata szerepelt. A kérelmező előzetes letartóztatását folyamatosan hosszabbították. A kérelmező fellebbezett az előzetes letartóztatását elrendelő döntés ellen, valamint többször kérelmezte a szabadlábra helyezését, ezek során a következőkre hivatkozott: rendezett családi körülmények között él Magyarországon, ezért valószínűtlen, hogy megszökne; a másik ellene folyó büntetőeljárásban mindig megjelent az eljárási cselekményeken; tárgyi ügyben a hatóságok már minden bizonyítékot beszereztek, ezért a tanúk befolyásolásának veszélye nem áll fenn és az sem valószínű, hogy újabb bűncselekményt követne el; mindezen tények ismeretében előzetes letartóztatásba helyezése nem indokolt és azt – amennyiben szükséges – valamilyen kevésbé korlátozó kényszerintézkedéssel kellene helyettesíteni.

2008. február 8-át követően a kérelmező hivatkozott arra, hogy zárvatársai szexuálisan bántalmazták, ami súlyosbította eleve meglévő pszichiátriai problémáit. Előzetes letartóztatása során a kérelmező többször panaszolta azt is, hogy nem teszik számára lehetővé a fogva tartását megalapozó bizonyítékokhoz való hozzáférést. A kérelmező minden, erre vonatkozó beadványát elutasították, erről szóló döntéseikben azonban a bíróságok nem vitatták, hogy a kérelmező el volt zárva ügyének irataitól. A kérelmező előzetes letartóztatását egy elírás miatt 2008. május 17. helyett 2008. február 17-ig hosszabbították meg, azonban amikor 2008. február 18-án erre hivatkozva szabadlábra helyezését kérte, nem bocsátották el, hanem az elsőfokú bíróság kijavító végzése alapján továbbra is fogva tartották. Március 11-én a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság döntését, kimondva, hogy bár nyilvánvalóan gépelési hibáról van szó, az elsőfokú bíróság nem javíthatja ki ilyen módon a döntését, a tartam ugyanis annak érdemét jelenti. 2008. május 29-én a kérelmező házi őrizetbe került, június 26-án lakhelyelhagyási tilalmat rendeltek el vele szemben, végül 2009. november 25-én minden, személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést megszüntettek.

Az ügyben a Bíróság a következő elvre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 1. bekezdés c) pontja** sérelmének vizsgálata során:

- a hazai jognak és az Egyezménynek való megfelelés elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság annak vonatkozásában vizsgálta az 5. Cikk 1. bekezdésének sérelmét, hogy a 2008. február 18. és március 11. közötti időszakban törvényes volt-e a kérelmező fogva tartása. Ezzel kapcsolatban a Bíróság megállapította, hogy 2008. március 11-én az eljáró megyei bíróság rámutatott arra, hogy a helyi bíróság túllépte a hatáskörét akkor, amikor 2008. február 18-án a saját végzésének érdemi részét kijavítva „meghosszabbította” a kérelmező előzetes letartóztatását, vagyis a szóban forgó időszakban a kérelmező fogva tartása minden hazai jogi alapot nélkülözött. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 1. bekezdésének sérelmét.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 3. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- eseti mérlegelés elve,
- nyomós közérdek elve,
- teljes körű mérlegelés elve,
- különös gondosság elve,
- a legkevésbé korlátozó intézkedés alkalmazásának elve.

A Bíróság álláspontja szerint a hazai bíróságok által felhozott, az előzetes letartóztatást megalapozó indokok „relevánsak” voltak ugyan, azonban nem voltak „elégészesek”.

Ugyanis az előzetes letartóztatás időtartama alatt az eljáró hatóságok részéről egyszer sem merült fel a lehetősége annak, hogy az előzetes letartóztatás helyett más, kevésbé korlátozó kényszerintézkedést alkalmazzanak a kérelmezővel szemben. A Bíróság ezt különösen problematikusnak tartotta annak fényében, hogy a hatóságok legkésőbb február 18-án tudomást szereztek a kérelmező pszichés problémáiról. Ennek ellenére a kérelmező fogva tartása ezt követően még majdnem négy hónapon keresztül folytatódott, figyelmen kívül hagyva azt a kétségtelenül fennálló körülményt is, hogy ez alatt az időszak alatt szexuális bántalmazás áldozata lett a börtönben, ami tovább súlyosbította pszichés problémáit. A Bíróság sajnálatosnak tartotta, hogy a hazai hatóságok figyelmen kívül hagyták azt a tényt, hogy az idő múlásával, tekintettel a kérelmező egyre romló egészségi állapotára, a kérelmező fogva tartása mind kevésbé szolgálta azt a célt, hogy „ésszerű időn belül bíróság elé állítsák”, vagyis a kérelmező előzetes letartóztatása nem volt szükségesnek tekinthető az eljárás megfelelő lefolytatásának biztosítása szempontjából. Következésképpen a Bíróság megállapította, hogy a hazai bíróságok által hivatkozott, a kérelmező előzetes letartóztatását megalapozó indokok nem adtak „elégséges” alapot arra, hogy a kérelmezőt a szóban forgó időtartam alatt fogva tartsák. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 3. bekezdésének sérelmét.

Az ügyben a Bíróság a következő elvekre hivatkozott az **Egyezmény 5. Cikk 4. bekezdése** sérelmének vizsgálata során:

- törvényesség hatékony vizsgálatának elve,
- fegyveregyenlőség elve.

Tárgyi ügyben a Bíróság megítélése szerint az ügy iratai között semmi nem utalt arra, hogy a kérelmező ténylegesen gyakorolni tudta volna az 5. Cikk 4. bekezdése által biztosított jogát, és megállapította, hogy a „fegyverek egyenlőségének” elvét a kérelmező esetében nem tartották tiszteletben. Ezért a Bíróság kimondta az 5. Cikk 4. bekezdésének sérelmét.

